

Лезги Газет

Журан Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 30 (11039) хемис 28-июль, 2022-йис WWW.LEZGIGAZET.RU**225 млн. манатдив агақнава**

"Россети - Северный Кавказ" компаниядик "Дагэнерго" филиалдин пресс-къулгүлгүди испен юкъуз хабар гайвал, алтавай зур йисан вахтунда Дагъустандин энергетикири 225 млн. манатдив агақнава къиметдин электроэнергия чуныхнавайди винел ақъуднава.

Гъилевай йисан зур йисуз электроэнергия чуныхай 1350 душушь дузыдал ақъуднава. Малум хъанвайвал, чинеба ишлемишнавай электроэнергиядик къадар 56,5 млн. килловат сятдив агақнава, яни, пулдиз элкъурайла, ида 224,9 млн. манат тешкилзава.

Пресс-къуллугъдин векилди алова хъувурвал, электроэнергия чуныхай гъар са душушьда квайдая хуъдай органар хабардарна. Йисан сифте къилелай уголовный 6 ва административный 118 дело квартальарнава.

Алатай йисуз республикада са миллиард манатдин къимет авай электроэнергия чинеба ишлемишна. "Россети - Северный Кавказ" компаниядик делилралди, Кеферпатан Кавказдин Федеральный Округдин регионра электроэнергия чуныхнавай душушьшина са пай Дагъустандал ацалтзава.

Амадагвал мягъкемарда

Урустада авай ОАЭ-рин Векилди Дагъустанда арадал гъизвай продукция Абу-Дабидиз рекъе тун теклифнава

Алай йисан 26-июлдиз Дагъустан Республикадин Кыл Сергей Меликова Махачкъаладин аэропортуна Россияда авай ОАЭ-рин Векил Могъаммад Агъмад Аль-Джабер къабулна. Идан гъакъиндай "Лезги газетдиз" РД-дин Кылин пресс-къуллугъди хабар гана.

Сифте нубатда Сергей Меликова башы мугъман республикадин гуъчег чайрикай сад тир Сулакдин дагъардал тухвана. Ахпа абур "Каспий" санаторийдиз мугъман хъана.

Эхиримжи йисара Дагъустан туризмдин жигъетдай гзаф чайра машгъур жезва. Гъар йисуз республикадиз къевзвай туристрин къадар 20-30 процентдин артук жезва. Икл, 2021-йисуз са миллиондив агақнава туристар атана. Идахъ галас сад хъны, туризмдин хилез ахъязавай инвестицийрин къадарни виниз акъатзава.

"Каспий" санаторийдин мулкунис килигдайла, ОАЭ-рин Векил туризмдин речъяя республикадих авай алова мумкинвилерих, Дагъустандин халкъдин художественный сеняткаррин безекрихъ галазни таниш хъана. Адаз Табасарандин гамар, Ботлихдин бармакар, Кызлярдин чукъулар, Къайтагъдин илигнавай шейэр къалурна.

Идалай гуъгъуниз мугъман республикадин промышленностдин ва агропромышленный комплексдин карханайриз тухвана.

Къарабудахкент районда абур са шумуд майишатдиз фена. "Герей-Тюз" агрофирма ракъинин къайрабаяр битмишарнал машгъул я. Идахъ 102 гектар узъумлухар, ципицъар гъялдай завод ва чехирни ципицъар хъудай 480 тонндин имарат ава. Гъилевай йисуз майишатди 1800 тонн ципицъар къватдайвал я.

Идалай гуъгъуниз ОАЭ-рин Векилдин лежбервилинни фермервилин "Айдиев Бийгиши Абсалутдинович" майишат къалурна. И майишатди емишарни ципицъар гъасилзава. Ина 76 гектардилай виниз майданда фад бегъердал къведай багълар кутунва.

Сергей Меликовни Могъаммад Агъмад Аль-Джабер 132 гектар къунвай инвестицийрин "Уйташ" майдандизни килигна. Ина герек тир инженериядин ва транспортдин рекъер, линияр түкъурунава, инвестицийрин вад проект умурдиз кечирмишава. Абурукай сад - "Даг Полимер" проект ишлемиш вахканва, Каспийскдин шүшкендин чунарин завод, Гъажиеван твъарунхъ галай завод, "Ириб", "Капитал Инвест-пром" проектрал къалахар гъеле физва. И проектрал желнавай пулунин тақватори са миллиард манат тешкилзава. Карханяяр ишлемиш вахкайла, 365 касдиз къалахадай чаяр жеда.

Дагъустандинни ОАЭ-рин регионрихъ галаз алишверищдинни экономикадин речъяя санал къалахунин месэляяр веревирд авунихъ галаз сад хъиз, культурадин ва образованидин хилера амадагвилил алакъяяр тайнарунайни ихтилат фена. Могъаммад Агъмад Аль-Джабераз Дагъустанда Иса пайгъамбардин твъарунхъ галай центрада эцигзавай Россияда виридалайни чехи мискиндин дараматарни къалурна. Ана гъа са вахтунда 23 агъзур динэгълидивай капл ийиз жеда.

Дагъустандихъ авай гзаф къадар мумкинвилерихъ галаз танишвал Къумтуркъала райондин индустриальный "Тюбе" паркуна къиле фена. Могъаммад Агъмад Аль-Джабер ва Сергей Меликов "Керамогранит Дагестан" АО-диз килигна. Ам виниз тир еридин керамикадин плиткайра ва керамогранит акъудзавай кархана я. Ке-

рамикадин плитка къетен журедин рангар ишлемишуналди гъазурзава. Ида абуруз виниз тир ери гузва.

Алай вахтунда АО-дин продукция Россиядин гзаф регионриз рекъе твазва. Алатай йисуз къазанжийрин къадар 642 млн. манатдив агақнава. Налогар яз 75,2 млн. манат гана. Карханада 200 касди зегъмет чулагазва. Исятда ина производстводин къадар къве сеферда артухардай инвестицийрин проект умурдиз кечирмишава.

Дагъустандин шүшье Россияда виридалайни хъсанди я. Икл лугъуз тестикъарзава "Салаватстекло Каспий" ОО-дин векилри. Ина флоат къайдада 600 тонн листовой шүшье акъудзава. Карханадин чехибуруз продукциядиин жуъреяр артухариз къланзава. 2023-йисуз ана цийи линияр тадаракламишда. Карханадин продукциядихъ международный ISO стандартдин сертификат ава ва ада вичин шүшье Азербайжандиз, Эрменистандиз, Гуржистандиз, Къазахстандиз, Къиргизстандиз, Узбекистандиз рекъе твазва.

Цийи карханайриз къумек гунин мураддалди республикадин бюджетдай налогрин жигъетдай къезилвилер гузва.

ОАЭ-рин Векилдин фикир "Салаватстекло Каспий" карханади акъудзавай продукцияди вичел желбна. Заводди акъудзавай шейэрихъ галаз мукъувай таниш хъайила, Могъаммад Агъмад Аль-Джабера карханадин продукция ОАЭ-да къалурун теклифна.

"Чна Россиядин промышленностдин ва алишверищдин министерствохъ галаз санал РФ-дин фри-зона тешкилун патал къалахава. Гъакъ хъайила, квевай республикадин продукция фри-зонадин сергъятра аваз Абу-Дабидиз ва я Эмираториз ракъуриз жеда. Къумекар чнани гуда", - лагъана ОАЭ-рин Векилди.

Нумрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Хъендик кумукъава

Жуъреба-жууре чешмейрай чав агақнавай малуматрай хабар жезвайвал, Азербайжанда авай лезги хуърерин мектебра аялриз лезги чал чирдай ктабрин патахъай еке къитвал ава. И карда абуруз чалай алакъадай къумек гун патал чаз чихъ мумкинвилер авай, хайи чалахъ рикъ кузай стхайрин къумекдалди анриз лезги чалай ктабар рекъе тваз къланзава.

▶ 2

ЖЕМИЯТ

Фикирар кратиз

Элкъуриз...

Гъамид Шихагъмедова, вичел гъыхътин жавабдар къуллугъар ташшуршишнатлани, гъыхътин дережайриз хажнамлани, дурум гана, инсанвилин, пешекардин ерияр хвена ва республика абад авун патал зегъмет чулагуна. Гъавиляй ада гзафбурун патай гъурметни къазанмишна.

▶ 3

ВАТАНПЕРЕСВАЛ

Фашизм вуч я?

Адал шумуд чин ала..

Фашизм вири дережайра инсандиндиз ва инсаниятдиз акси иедология я. Инсанриз аксиidi тлебиатдиз, чилиз, ракъиниз, циз, гъавадиз вафалу жедани? Инсанвал тергизавайда вири тергиздайди исятда Украина-да ва санлай вири дуњняда къиле физвай чулав керематри субутзавачни?

▶ 4

ТАРИХ

КУЪРЕ: азад жемиятрин союз

Лезгийрин бязи авторри члиз тарихдин вакъяяр хъсандиндиз чин тийизвайшияй чи халкъдиз зарардилай гъейри мад са затлни таѓъай беглер чакдин лезгияр - дворянар я лугъузва. Гъакъикъатда лагъайлла, беглеринни лезгийрин арада умуни са затлни ава.

▶ 5

ЭКОНОМИКА

Бегъер къватІзва

Арендаторар тир Замир ва Сефербег Шайдаеври, Нарим Саруғланова лагъайлар, алматай йисара абурувай самун алафасул гъисабдай Хив, Агъул ва Къурагъ районын малдаревилин карханайри, ағылайри маса къанузайди тир. Цинин йисуз абуруз самар къланзавач, вучиз лагъайлла, анра циекъир бол я.

▶ 7

ХАБАРАР

"Байконур" космодромда

Къейд ийин хъи, къуллугъудин рекъе къалурнавай агалкъунар, намуслувал ва ала-къунар фикирда къуна, запасдавай полковникодиз РФ-дин оборонадин министерствохъ, ракетайринни космосдин хилен карханайрин, жемиятдин тешкилатрин патай медалар, гъурметдин грамотаяр гана.

▶ 12

Метлеблу гурууш

Чи мухбир

ДОСААФ-дин (Россиян армиядиз, авиациядиз ва флотдиз күмек гудай гүргүуллу общество) - Россиян жемиятдинни государстводин тешкилдик кылин макъсад үлкведин оборона ва милли хатасувал мятъкемаруниз күмекун я. ДОСААФ-дин региондин отделенияр 80 субъектда, га гысабдай яз, Дагъустандын ава.

Ийкъара Дагъустан Республика-дин Кыл Сергей Меликов Россиян ДОСААФ-дин председатель Александр Колмаковахъ галаз гурууш-миш хана. Абуру Дагъустан Республика-дин Гыкуматдини ДОСААФ-ди санал квалахунин гъакындай чаралар күлпел чугуна.

Кар алай месэлэйр веревирд ийдийла, кье төрөн ахтын фикирдал атана хьи, ДОСААФ-ди республика-да жегилриз военный ва ватанпересвили рекъяй тербия гудай, жегилар

военный къуллугъдиз гъазурдай ва гъак культурадин, информациядин, тешкилүүлиин рекъяй санал квалахадай зонайрин центрарай тешкилдайла күмекар гуда.

Кылди къачуртла, РД-дин Гыкуматдик жегилриз военный ва ватанпересвили рекъяй тербия гудин, жегилар военный къуллугъдиз гъазуринин карда тешкилзай мянрактар умурдиз кечиримишдайла, ДОСААФ-дин къуллугъдиз гъазуринин карда тешкилзай мянрактар тухунин, спортдинни техникадин рекъяй аялринни жаванрин школаяр, клубар, секцияр, кружокар арадал гуруунин ва республика-да ДОСААФ-дин авиациядик квалахадал чан хуунин карда Россиян ДОСААФ-дин мумкинви-лерикай менфят къачуда.

Россиян ДОСААФ-ди гъак! «Зыгет чугваз ва оборона ийиз гъазур я» Вириоссиян физкультураннин спортдин мянрактара иширикада. И жуъреда Россиян ДОСААФ-ди республика-да вад ийисуз квалахада.

Александр Колмакова ДОСААФ-дин региондин отделенидик күмекар гунай Сергей Меликоваз сагърай лагъана. «Дагъустандин отделение, адёт яз, чи лап хъсанбуруй сад я. Инан-миш я, кье чна күлпел чугунвай документи квалахадин менфятулувал мадни хажда», - къейдна А. Колмакова.

Садвал, меслятвал, абадвал

Хийир ЭМИРОВ

Дагъларин улкведин агъалийри Дагъустандин Конституция къабулай юг къейдна. Шеңберра, хувера Конституциян ийкъаз талукъарнавай шад мянрактара. Рикел хин, 2003-йисан 26-июндиз Дагъустан Республика-дин Конституция къабулна. Ада, Россиян Федерация-дин субъект, адан къакъудиз тежер пайяз, чи республика-дин дережа тестикирна, гъукумдин ва чадин са-моуправленидин органрин квалахадин, демократилин, гражданлигин общество түккүрүнин принципар тайна-на. Закондин виллик виридан барабарвал, фикирдинни гафунин, намусдинни диндихъ инанишивал авунин аздавал, чирвилер къачун, яшайишдин жигъетдай хуун ва медицинадин рекъяй күмекага-кын патал ихтиярар-и ивиар Республика-дин Конституциян бинеда гъатнава.

РД-дин Конституция къабулайда-лай инихъ цийи несил арадал атана-ва, гаалар дегиши хуун, амма Конституция дидин закон ва обществен-ный умурда марифатдин жигъетдай рехъ къалурзай такъат яз ама. Къе-

Дагъустанда законлувал ва къанун-къайдай гүнгүн гъатнава, республика дурумлудаказ вилики финин ре-къел экъечинава. Конституциянди гуз-вай мумкинвилер умурдиз кечиримишун, адан нормаяр, положенияр гъар-ийкъан умурда чешне хун патал хейлини крап хъувунани кланзана. Конституцияндин гъарф ва руль вилив хун, закондал ян тагана амал авун, яратмишунрин тегъерда зегъмет чугун Дагъустандин халкъарин садви-лин, меслятилини ва нетижада абад-вилин, чи маканди цукъ акъудунин ва адан агъалийрин гележек бахтлуди хуунин замин я.

Идан гъакындай РД-дин Кыл Сергей Меликова 26-июндиз меркэздин «Дуствилини квала» зегъметда, яратмишунра, спортда, Ватандиз күллугъ авунин карда еке агалкъунар

къазанмишнавай муаллимрив, дух-туррив, гъукумдин, къайдаяр худай органрин къуллугъчийрив ва маса пешекаррив гъукуматдин шабагъар вах-кудай вахтунда лагъана.

И юкъуз филармонияндин гатун залда суварин ийкъаз талукъарнавай чехи концертни гана. Ана республика-дин искусство-нин, музыкадин, хореография-дин, эстрададин твэр-ван авай коллективи, манидарри, музыкантри иширикна. Тамашачири чи халкъарин чаларал тамамарай манирихъ хүшдиз яб акална. Кыльдердайбурун ансамблрин коллективиз гурлудаказ капар яна. Республика-дин театртин коллективи, жегиль артистри улкве-дин ва Дагъустандин тарихдиз, халкъарин садвилини, дуствилини талукъарнавай сегънеяр къалурна.

Россиян хыз, Дагъустандин вири халкъарин чи улкведин ва республика-дин экономика мадни виллик тухунай, гъарса ага-лидин ихтиярар хуунай, агъваллувал хажуунай, гъарса райондиз экономикидин, яши-йишдин тъалар хъсанардай сад хътин къулай шартлар тешкилунай, общес-твода, умурдин вири хилера крап авай гъал жезмай къван хъсанаруни-кай фикирзава. Инан-миш я, гъа ик-женни иида.

Рекъер цийи хъийизва

Агъмед МАГЬМУДОВ

25-июндиз Дагъустандин Кыл Сергей Меликова Махачкъалада РФ-дин транспортдин министрдин заместитель Валентин Ивановаша галаз гурууш кыле тухвана. «Лезги газетдиз» РД-дин Кылин пресс-къуллугъди ха-бар гайвал, мянракта гъакыни республика-дин Гыкуматдин Председа-телдин заместитель Ризван Гъазиме-гъамедова, транспортдин ва рекъерин майиштдин министр Жамбулат Салавова, «Объединенная приборострои-тельная корпорация» Государствен-ной корпорации «Ростех» АО-дин гене-ральныи директор Сергей Сахненко-ди ва Упдор «Кавказ» ФКУ-дин кыл Александр Лукашука иширикна.

Дагъустандиз мугъман хуунин серъятра аваз, В.Иванов республика-дин рекъерин инфраструктурадин объектиз килигна ва РФ-дин государстводин часпардилай машинар ахъя-зайвай «Ярагъ-Къазмаяр» пункт цийикла түккүр хъийизвай гъалдихъ галаз таниш хуна.

Гуруушдал малум хайвал, «Ярагъ-Къазмаяр» пунктунилай гъей-ри, мукввал тир ийсара государстводин часпардилай «Цийи Филер» ва «Тагырхурун-Къазмаяр» пункттарни цийикла түккүр хъийидайвал я. Идалай гъейри, сергъятилай эляччай мадса пункт - «Самур-2» - эцида.

Махачкъаладин гъульун алиш-веришдин портунай рахадайла, В.Иванова къейд авурвал, республика-дин транспортдин инфраструктурани еримлу авунихъ еке метлеб авайди къейдна.

сет газ рекъе гъатзай гимириин къядар кье сеферда артух хъанва. И жигъетдай порт виллик фин давам жезва.

Дагъустандин меркэздай Азербай-жандихъ галаз авай государстводин сергъята патахъ физвай шегъре рекъе алай вахтунда бязи участокар цийикла түккүр хъувунин квалахар кыле физва. Малум хайвал, ци - 43, къведай ийисуз 68 километрдин мензилде рехъ ремонтда.

Гуруушдал эхирдай Сергей Меликова Дагъустандиз мугъман хуунай Валентин Ивановаз сагърай лагъана ва транспортдин «Север-Юг» дегизлил виллик тухунин шартлара республика-дин транспортдин инфраструктурани еримлу авунихъ еке метлеб авайди къейдна.

Кылин редактордин гаф Хъендиқ Кумукъазава

Мегъамед ИБРАГЫМОВ

22-июндиз Махачкъалада, «Дагестанская правда» газетдин редакцияда, РД-дин милли сиясатдин ва динрин кариин рекъяй министр Энрик Муслимов ишириквал аваз кыле фейи пресс-конференциядал Дағъустандин милли чалариз, халкъарин арада авай алакъайриз, Дағъларин улкведин медениятдин девлетлу ирсиниз, республикадилай, улкведилай къецепата яшамиш жезвай ватанэгълийриз талукъ важибула са шумуд месэла веревирдна.

Мисал яз, авар чалал акъатзай «Гъакыкъат» газетдин редакциядин илимдин ва образовандин отделдин редактор Кавсарат Сулеймановади эхиримжи йисара образовандин хилэз талукъ яз федеральный де-режадаваз къабулнавай бязи къанунар себеб яз, мектебра милли чалар чирунин квалахаз зайиф хъанвайди къейдна. Кылди къачуртла, ихтилат мектебра келзайвай аялриз чирун патал чиз къанунар чал хъядай ихтияр гузай къанундай физва. Ам къабулайдалай къулхъ гзаф къадар мектебра, иллаки шегъердин чакада, хайи чалар чирзайвай аялрин къадар садлагъана тимил хъанва. И кардин виллик пад къун патал К.Сулеймановади мектебра милли чалар чарасуз яз чирун республикадин дере-жада аваз къанундади мятъкемарун теклифна.

Энрик Муслимова, и теклифдин гъакындай баяндар гудайла, къейд авурвал, К.Сулеймановади къарагъар-навай месэлэйр образовандин ва илимдин министер-стводийз талукъбур я. Ятланы ада хайи чалар хуунай вичин фикирни лагъана: «Ша чун вири хайи чаларал раган. Гаф авач, урус чал галачиз чаз умурда четин жеда, анжак ам милли чалар рекъизвай къуватдиз эл-къведайвал авуна къандач. Государстводи гъихинт къа-раар къабулайтани, эгер диде-бубайрихъ чин велед-риз хайи чал чирдай къаст авачтла, са затни дегиши же-доч. За государстводи ва гъукумди абур хуунин карда тайин тир чка къазвайди инкарзава, амма чара ийизвай пулдин тақватрикай яшамиша къумек жезвач».

Мадни Э.Муслимовы, и гафарай малум хъайивал, алай ийисуз РД-дин милли сиясатдин ва динрин кариин рекъяй министерстводи милли чаларал мектебдилай къецепата келдай литература акъудун патал государстводин программадин сергъятра аваз 600 агъзур ма-нат чара авунва. Гъакын министерстводи милли чаларал ктабар къазурзайвай, амма абур чандай мум-кинвилер авачир авториризни къумекзана.

Жуван нутада за Энрик Муслимовавай къве кар тла-лабна: Азербайжанда авай лезги хуверин мектебриз Дағъустандай ктабар рекъе тунин карда къумек гун ва гъана яшамиш жезвай лезги эдебиятдик, медениятдик къетлен пай кутазвай чи бажарагълу ватанэгълийрин зегъ-мет Дағъустан Республика-дин государстводин шабагъар гуналда къейд авун.

Жураба-жууре чешмайрай чав ага-къазвай малумат хабар жезвайвал, Азербайжанда авай лезги хуверин мектебриз Дағъустандай ктабар рекъе тунин карда къумек гун ва гъана яшамиш жезвай лезги эдебиятдик, медениятдик къетлен пай кутазвай чи бажарагълу ватанэгълийрин зегъ-мет Дағъустан Республика-дин государстводин шабагъар гуналда къейд авун. Э.Муслимовани и месэла гъакыкъатдани муракабди тири хиве къуна ва вич и карда вичелай алакъайдай къумек гуз алахъда лагъана. «Дагестанская правда» газетдин кылин редактор Бурлят Токболатовади заз и месэлэдийн патахъай РФ-дин къецепатан кариин министер-стводин РД-да авай Векилханадиз хабар гун теклифна.

Къедай лагъай месэладин патахъай баяндар гудайла, Энрик Муслимова хабар гайвал, алай вахтунда Дағъустандай республикадилай, улкведилай къецепата яшамиш жезвай ватанэгълийриз жураба-жууре рекъерай къумекар гун патал махсус программа къабулзава. Адан сергъятра аваз государстводин шабагъар гунин месэлэдийн гъялда.

Гъакыкъатдани, алай вахтунда Азербайжанда чи милли эдебиятдик, медениятдик къетлен пай кутазвай векилэр тимил авач. Фикирдиз Седакъет Керимовадин, Муъззифер Меликмамедов, Эйваз Гульалиев, Магъира Шириновадин, Бажиханум Исаевадин, Зарифа Къасумовадин, Руслан Шейдаеван ва масабурун твэрар къевэза. Гекъигыйта, абур лезги эдебиятдик, медениятдик Дағъустандай чиз государстводин шабагъар ган-вай бязи ватанэгълийрилай гзаф пай кутунва. Амма абур хъендик кумукъазава. Э.Муслимова твэр къур программадин къумекдади абурун зегъметдиз кутугай къимет гуз жедайдак чна умудар кутазва.

Нариман ИБРАГИМОВ

Дагъларин улькведин гъукмдин кърулуша бажарагълувиленди, пешекарвилелди, гъавурда аваз ва республикадин экономика, яшайиш вилик тухунин кардик аквадай хътин пай кутур ватанэгълияр садни къвед туш. Абурукай сад **ШИХАГЬМЕДОВ Гъамид Гульагьмевовични** я. Ам заз чиз кънни цүд ийсалай гзаф я. Къе, 75 ийс тамам жезвай йикъара, къени инсандин, тъвар-ван авай экономистдин, государстводин деятелдин баркаллу крат рикъел хун ва аз юбилей тубрик авун кутугнава.

Гъ.Шихагьмев 1947-ийсуз Ахчегъ райондин Хемрин хууре дидедиз хъана. 1953-ийсуз адад буба Гульагьмев хизандын галаз Дербент райондик актазавай Малахалил хуруръз (Белиждин поселокдин къилепата тамун юкъва авай) күн хъана. Ана дидедин мукъва-къилияр яшамиш жезвай. Гульагьмев Ватандин Чехи дя-веден вада диде Мафини далу патан фронтдин иширакчияр хъана ва абуру алакъдайлал Гитлеран Германиядал гъалибвал къазанишуник чин пайни кутуна.

Гъамида Белиждин поселокдин юкъван школа къутягъна, къве ийсуз Дербент райондин Мамедбогован тъварунихъ галай совхозда зегъмет чуугуна. Ахла армиядин жергейра къуллугъна. 1968-ийсуз ам

адан ръгъбервилек кваз республикада сифте я "Цүд ийсуз ДАССР-дин производстводин къуватар кардик кутунин ва вилик тухунин схема", "Кънни вад ийсуз ДАССР райондир ишлениш валик тухунин схема" программаяр тукъурана ва абур умъурдиз къучумышунал машгъул хъана. "Ленгидропроект" институтди тукъурай "Сулак вацал ГЭС-рин каскад" ва "Самур вацал гъвчичи ГЭС-рин каскад" проектири автотрикай садни Шихагьмев тир.

Дагъустандин госуниверситетдин экономикадин факультетдик экчина. Ахла ада къелунар Москвадин Плеханов антраварунихъ галай халкъдин майишатдин институтда давамарна. Ана ақалтпай жегъиль пешекар ДАССР-дин Госпландиз рекье туна. Ина ада экономиствиле, старший экономиствиле, цүд ийсуз отделдин начальниквиле ва 1984-ийсалай Госпландин председателдин сад лагъай заместилии къалахна. 1998-ийсалай Г.Шихагьмева РД-дин экономикадин министртодиз ръгъбервал гана. 2003-ийсуз ххемви РД-дин финансрин министрдин заместителвиле тайнарна. Къве ийсуз ада Дагъустан Республикадин Президентдин ва Гъукматдин Администрациядин ръгъбервиле къалахна. 2009-ийсалай Г.Шихагьмев Махачкъаладин промышленно-экономикадин колледждин къиле ақвазна. Къакъан дережайрин къуллугъарни къиле тухуз, ада ДГУ-дин студентриз хейлин вахтунда экономикадай лекцияр къелна, ДГУ-дин государстводин аттестациядин комиссиядин председателвилин везифалярни тамамарна. Къе ада ял язава.

Алакъунар авай, зегъметдал рикл алай, гъар са кардив жавабдарвилелди эгечизавай касдин жанлу ва бегъерлу умъурдикай чна са шумуд Царце къевватлани, ада республика ва улькве патал тамамарай кратикай ихтилат аврутла, газетдин са шумуд чин герек къведа. Шихагьмев Дагъустан АССР-дин Госпландиа къалахдив эгечай ва гъурунин йисар республикада экономикадин реформайрив эгечинавайбур, экономикадин хел цийи ва бегъерлу жуъреда идара авун патал алакънавайбур тир. Лугъуз жеда хъи, Гъамид Гульагьмевович советрин эхиримжи дөвирда экономикадин цийи жуъре арадал гъунин бинайрив гвай.

Ик, Дербент районда вири майишатрин (совхозар ва колхозар) колективирин зегъметдин бегъерлувал хажжунин, чилер менфятлувилелди ишлемишунин мураддалди "Дербент" тъвар алаз агроконцерн тешкилна. Дербент шегъерда Гуржистандин Гори шегъердин чешнедин бинедаллаз вич финансралди таъминалдай бюджет арадал гъидай къйдай туна. Лак ва Табасаран райондин чешнедалди республикадин районар яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик фидай программа тукъурана.

Республика яшайишдинни экономикадин рекъяй вилик тухудай гележедин программа тукъурунк Гъ.Шихагьмевова кутур пай къетленди я. 1975-1980-ийсара

гъай чал я. Заводри агъалийри яшайишда ишлемишдай метягъар гзаф ақъудиз га-тунна. Абурун ери хажжава. Гъа са вахтунда руководителрив базардин шартлара къалахиз, къазанжияр къачуз чир жезва.

Хурурын зегъметчиярни къулухъ ақвазнавач. Багъманчияри, саларбанри, магъсулдарри, узумчияри, мадларри, алатай йисарив гекъигайла, хейлин артух продукция гъасилзава. Яшайишдин Гъларни хъсан патахъ элъвезва. Культурадин, образованидин ва медицинадин 45 объект ишлемиш ваххана, хуруриз 640 километрдин водопроводдин, газдин, электроэнергиядин линияр, 260 километрдин мензилдиз рекъер тухвана, мукъвер, 500 агъзур квадратный метрдин майдан авай яшайишдин къвалер эцигна.

- Гъелбетда, вири и крат чеб чеплай арадал къзважды туш, давамарнай ихтилат Гъ.Шихагьмево.- Реформайрив эгечай са шумуд ийсуз гъукмат акционервилин обществориз элъкурунавай карханайрин, майишатрин къалахрив са артух къаришиш хъанач. Гила гъукматди и мессларяр вичин гъзвичивилек кутунва, карханайрив республикадиз герек шайер ақъудиз тазва, абуруз маҳсус заказар гузва. Хурун майишатдикай рахайта, адад бегъерлувал са шумуд сеферда хажиз жеда, анжакъар са майишат, зегъметчи, фермер чилив иесивилелди, къайгъударвиледи эгечина, ада датана къуллугъна

Фикирар краиз элъкуриз...

1980-ийсара республикадин чехибуру Шихагьмевовал халкъдин майишатдин цийиз арадал хжизай энергиядин чешмейр ишлемишунин месэлайрал машгъул хъун тапшумишина. Адан еке ишираквал аваз Дагъларин улькведа геотермальный энергетика вилик тухвана, Вирикоюздин "Союзбурготермия" производственный объединение, геотермиядин месэлайрал СССР-дин илмримин академиядин илмриминин ахтармишунардай институт тешкилна, Тарумовский районда геотермальный электростанция эцигна, Махачкъалада жигъетмий ятар ишлемишунин месэлайрал талукъарнавай вирикоюздин конференция къиле тухвана.

1985-ийсуз Түркиядин Измир шегъерда Международный мекера къиле фенай. СССР-дин павильондин Дагъустандин экспозициядин ръгъбер Гъамид Гульагьмевович тир. Къейд авун лазим я хъи, идал къедалди ДАССР-ди ихтибин дережадин мекерайра иширакнавайди тушир. Шихагьмевован алахъунар себеб яз Дагъустандин продукциядиз килигиз гзаф инсанар атанай ва миракатдин иширакчирри хъсан къиметни ганай. 1992-ийсуз ада Австрияда къиле фейи международный выставкада делегат яз, 1993-ийсуз Россиядин Франциядин экономикадин месэлайрал талукъ конференцияда иширакна. 1995-ийсуз Шихагьмевов Стамбулда хъайи түрк чалал рахазвай халкъарин съездда иширакай Дагъустандин делегацийдин къиле ақвазнавай. Ихтибин миракатра иширакуни къецепатан ульквейриз Дагъларин улькведин экономикадикай ва продукциядикай са тимил хъайитлани хабарна.

Гъамид Гульагьмевович ДАССР-дин экономикадин министр тирла, чун са шумуд сеферда туш хъанай ва чна республикадин экономика авай гъалдикай геъненш съзъбетарни авунай. Абуру гъа къе авурбур хъиз рикъелни алама.

- Экономика халкъдин майишатдин саки вири хилерихъ галаз алакъада авай еке къурулуш я, - лагъанай ада. - Бязи инсанар ава хъи, гъукматди гъйкъван хъсанвилер ийиз алакъайтлани, "чина виле аквадай хътин дегишилдер жезвач" лугъудайбур. Завай ачуходиз лугъуз ва тестикиариз жеда, эхиримжи пуд ийсуз (1998-2021-ийсар) Дагъустандин халкъдин майишатдин вири хилерик юзун акатна. Санлай къачурла, промышленностдин карханайри ақудзазай продукциядин къадар 23 процентдин артух хъана. Им вишералди инсанриз къалахдай чкаяр жаъана ла-

къланда. Аграриядин республика тир чина чил къилин девлет я. Ада чунни, чи гележени хъуда.

Бажарылу экономист вичин фикирар краиз элъкуризни алахъна. Адан методикадикай менфят къачуна, республикадин дагълух ва къиблепатан районрин яшайишни экономика вилик тухудай "Дагълар", "Къиблепад", "Кеферпад" программаяр къабулна. Абуру къилиз ақъудун патал Шихагьмевован ръгъбервилек кваз талукъ тир дирекцияр тешкилна ва абур программаяр умъурдиз къучумышунив эгечина. А вахтунда ихтибин жуъредин тежриба улькведа авачир.

1999-ийсуз Дагъустан, гъаки Россия патални лап хаталуди тир. Къеџепатан амадагирин къумекни галаз бандитрин дестейриз Дагъустан ва Кеферпатан Кавказни Россиядивай къақъудиз, Кавказ цүн ва дяведин фуруз элъкуриз къанзай. Гъа и четин вахтунда Ботлихдиз РД-дин Гъукматдин къуд члендикай (сад Шихагьмевов) ибарат комиссия ракъурна ва абуру герек серенжемар къабулна. Шихагьмевован ръгъбервилек кваз "1999-2002-ийсара Дагъустан Республика тир чина ишлемишунин экономикадин конференция къиле тухвана.

Ик къалахуни аквадай хътин нетижайни арадал гъана. Эгер Шихагьмевов экономикадин министрвиле тайнардади республикадин региондин валовый продукт тимил жезвайта, 1999-ийсалай ам 24-25 процентдин гзаф жез гатлунна. Вини дережадин тешкилатчиidi къалахдай ийисара министерство лап устадлу пешекарралди таъминарнавай экономикадин штабдиз элъкъвена. Дагъустан Республикадин Президентдин ва Гъукматдин Администрациядин ръгъбер тирлани Гъамид Гульагьмевовича къалахдив эгечизай къайдайра, аппаратда цийивал, кар арадал гъидай дегишилдер туна.

Гъамид Шихагьмевова, вичел гъихътин жавабдар къуллугъар тапшумишина-тлани, гъихътин дережадир хажжатлани, дурум гана, инсанвилер, пешекардин ерияр хъена ва республика агад авун патал зегъмет чуугуна. Гъавилия ада гзафбурун патай гъуреметни къазанишна.

Тъварни, карни вине къазва

Хийир ЭМИРОВ

Россиядидин Федерациядидин Президент Владимир Путинан Указдалди, Украина къиле тухузвай маҳсус серенжемда командирри вилик эцигизавай тапшургъар викъевилелди, гъавурда аваз тамамарзавай сержант **ФЕРХАТОВ Сефибек Седрединович** Суворован медаль гана.

Сефибек Мегъерганрин хурий я. Чадин юкъван школа къутягъна, ам армиядиз фена. Воронеждин десантдин частара чешнелудаказ къуллугъ авур аскердиз командирди къуллугъ давамарун теклифна. Багърийрал алу-къайдалай гъульбъунис Ферхатова контракт кутлунна. Взводдин командирвилин везифа хиве гъатай сержант жегъиль аскерриз военный рекъяй вердишивилер гунив гатлунна.

Украина махсус серенжемдив эгечайла, Воронеждин частарни Донбассдин мулкар нацистрикай, фашистрикай азад ийиз рекъе туна. Сефибек Ферхатов гъа сифте йикъарилай, къетлен тапшургъ тамамарз, Донецкдин Республикада ава. Ада вичин юлдашрихъ, взводдин аскеррихъ галаз гъар йикъан тапшургъар дум-дуъз къилиз ақъудзава ва Донецкдин испля агъалияр, аялар, къузызбур къирмишавай фашистар Донбассдин хурий, шегъерай чукурзава, ахъудзава. Нубатдин женгина Сефибекал хер хъана. Белгороддин областда хер сагъарзавай къегъалдив командирдилай медаль ганвайдан хабар агакъна ва гъа са вахтунда викъель сержантдиз хурий, багърийрал патав хъфинин, лазимвал атайды, ахъа эхвердайдай лагъана. Амма Сефибека малумарна. "Багърийрал патав зун гъалиб хъайла хъфид. Зун ана женгинин юлдаши, зис аскерри гуъзетзава. Абуру ана туна завай хурий зуфуз жеда".

Ик лугъунихъ, Ватандиз, буржидиз вафа-лувал къалтурнихъ себеб авай. Сефибекан дах Седредина дагъдин пияда къушундик кваз ийиси мулькуд вацара Афганистанда, Мазара-Шерифда, интернациональный буржуда марамайди я. Душмандихъ, моджахедрихъ галаз къиле фейи жигъетдай таъминарнавай экономикадин штабдиз элъкъвена. Дагъустан Республикадин Президентдин ва Гъукматдин Администрациядин ръгъбер тирлани Гъамид Гульагьмевовича къалахдив эгечизай къайдайра, аппарата цийивал, кар арадал гъидай дегишилдер туна.

Сефибек имияр тир Феридан - Афганистанда, Нежведина Къазахстанда уйтвемвилелди къуллугъна. Жегъильдин вилик чешне къаҷудай къегъалар ква. Бубадин ва имирин тъвар, кар вине къазвой, рикл ватан-пересвилин руғъдив ағланай сержант къуллугъ давамариз, Россиядин армияда ақвазна. Гила, мумкинвал ганвайтлани, квализ хтун тавуна, Донбассдин медаль гана. Мадни къуватар, сагъвал гурай чи къегъал хъзи - сержантдиз.

Виридалайни зурба жөнг

Нариман ИБРАГИМОВ

ТАРИХДИН михы чинар къацуриз, хъен-дик кутаз, гъатта вири алемдиз малум тир вакъийиз маса рангар гуз алахъязавайбур артух жезвайла, вири дүньяя фашизмдикай къутармишай Яру Армиядин аскеррин игитвилер, къагъриманвилер мад ва мадни риклек хүн, абурукай къын лазим я. Дүньяядин къвед лагъай ва Ватандин Чехи даведа Яру Армияди фашизмдин Германиядихъ ва адан амадагрихъ галаз Сталинград хүн патал къиле тухтай, Гитлеран къушунрин винел еке гъалибвал къачур жөнг виридалайни важиблуди, зурбади, метлеблуди хъана. Ци и женинин 80 йис къейдзва.

Сталинграддин женинин 1942-йисан 17-июндиз гатунна. Ам ССР-дин Воронеж, Ростов, Сталинград областрин ва Калмыкиядин чилерал къиле фена. Нацистрин Германиядин къушунрин гъужум 18-ноябрдади давам хъана. Гитлеран макъсад Дондин къерехар, Волгодондин перешайка ва Сталинград къун тир. И фикир къилиз акъудиз хъанайтла, Гитлера Кавказдин республикарихъ галаз авай СССР-дин централный районин транспортдин алакъа михыз изатлазай. Идани адаа Кавказдин нафтадин мяденрихъ сухумыш жедай мумкинвал гузвой. Гитлеран къаст Грозныйдин ва Бакудин нафтадин мяденрин иесивал авун тир.

Гитлера "Кыблепад" армийирин дестеяр къве чкадал пайна. Армийирин "А" дестедиз Кеферпата Кавказдал ва "Б" дестедиз (адак Фридрих Паулюсан 6 ва Герман Готан танкарин 4-армияр акатзавай) Волгадал, Сталинграддал гъужум авунин тапшуругъ гана. Душман патал Сталинград къунхъ еке метлеб авай. Гыкъл лагъайтла, Сталинград Волга ватын къерехда авай промышленностдин Чехи шеъгер ва ам Россиядин централдихъ, Кавзадихъ галаз транспортидин гельенш рекъералди алакъалу тир. Шеъгер къуни Германиядиз СССР-дин цин ва күраматдин транспортдин саки вири рекъер агалдай мумкинвал гузвой. 1942-йисан гатуз фашистрин командованидин макъсад, Кыблепата советрин къушунар къирмишина, Кавзадин нафтадин ва Дондин, Кубандин хуърун майишатдин девлетту районар къун, советрин къушунар алакъалу ийизвай коммуникацияр, рекъер, станцияр къайдадикай худун ва гъа идалди гъалибвал къазанмишдай шартлар арадал гъун тир.

Сталинграддал гъужум авун патал Гитлера Ф. Паулюс командующий тир 6-армия чара авуна. Адак 270 агъзур аскер, 3 агъзур миномет, тупар, 700 танк авай 13 дивизия акатзавай. Абуруз гъакъл генерал-полковник Вольфрам фон Рихтгофен реъбервал гузвой 24-флотдини (1200 самолет), вермахтдин 17 лагъай, танкарин 1, 4 лагъай армийини къумек гузвой.

Советрин разведка уях тир. Ада Гитлеран планрикай Верховный Главнокомандующий хабардарнавай. 12-июндиз Сталинграддин фронт тешкилна ва адан командующийвиле маршал С. Тимошенко тайнарна. Ахпа фронт генерал-лейтенант В. Гордовал тапшумишина. Верховный Главнокомандованидин Ставкади Сталинграддин терефда авай частарин ва военный техникарнин къадар артухарун патал тадиз къетли серенжемар къабулна.

Немсер чин сифтеълан ва алхармишдай гъужумдиг 1942-йисан 16-июндиз Морозов хуърун патав эгечна. Абуруз 62-армиядин 147-стрелковый дивизиян дестедал гъалтна. Сада-садаз тупарай цай гана. 17-июндик нянхъ немсерин къуд танк Золотой хуърун къилихъ атана ва абуру советрин дестедиз цай гана. Чи танкистарни къулхъ ақвазвача. Зур сядта къван давам хъайи ягунара чибуру фашистрин 2 танк, тул барбатна, са танк къайдадикай худна. Чи са танк кана, къвед къайдадикай хатна.

23-июндиз командующий, генерал-полковник Ф. Паулюс къиле акъвазнавай 6-армиядин частарин Сталинград, Астрахань ва Волгадин къерехар къун патал гъужум башламишина.

Сталинград хувзай советрин частар 800 километрин мензилда яргыи хъанвай. Гъа и вахтунда Сталина Яру Армиядиз талукъ яз 227-нумрадин приказ акъудана. Ана душмандин аксидал мадни артухарун истемишзвай ва советрин гъарса аскердин, ағапалидин риклек гъахай гафар авай: "Къулхъ чыгунал эхир эцигдай вахт я. Къулхъди са камни!". Яру Армиядин аксидал акурнаци

стриин командованиди Кавказдин терефдиҳъ физвай генерал-полковник Г. Гот къиле авай танкарин армияни Сталинграддихъ рекъе хтуна ва фашистрин къенкъвечи частар Котельниковскийдив агакъана.

Саки са ваца къиле фейи жөнгера душмандин вахтунда, чи телеканалрай ва маса СМИ-рай раиж ийизвайвал, дүньяядин ампляр, къиле США-дин президент Байден аваз, неинки акъул кважанавайбур хъиз, ам ерли садрани таҳхайбур хъиз, лацууди чулавдади, акъул келлегузывлелди, хийр зияндади, гъейрат ақылтлай угърашвилелди, гъахъ гъич риклек текъведай хътин тапаралди эvez ийиз рахазва. Ийизвай карины ракъурнай.

Сталинград къунин къаст авай фашистри 15-17-августдиз вири фронтда са шумуд сеферда артух къушунар, техникини газ гъужум башламиши хуъуна. Душман Дондилай элячина. Танкарин 14-корпусди Сталинграддин сенгерар къве патал къатына, абуру Волгадив агатна. Немсерин авиацияди шеъгердал бомбайрин хар къурна. Саки гъар юкъуз шеъгердал душмандин 600 самолетди бомбайр вегъезвай. Ана инсанар саъдиз амукъун намумкин кар тиртлани, Яру Армиядин аскерди душмандин риклекай тифидай ягунар къун давамарздавай. Эхиримжи нефесдалди душмандин гъулле гузвой, танкар тергизавай.

24-августдиз танкарин 14-корпус шеъгердин тракторар акъуддай заводдиз гъахна. Ина душмандин галаз къиле фейи жөнгера Сталинграддин заводдин рабочийрини иштиракна. Советрин къушунрилай и сефердани душмандин планар чуриз алакъана. Ятлани 13-15-сентябрдиз, жезвай телефони кваз такъаз, душмандин Волга галай патахъ мадни гъужумар авуна. 14-сентябрдиз немсер шеъгердин вокзалдик акъатна. И жөнгера генерал-лейтенантар В. Чуйкова, С. Шумилова ревъбервал гузвой армийри, А. Родимцев къиле авай дивизияди, генералар А. Голованова, С. Руденкоди ревъбервал гузвой авиациядин частари душмандин риклекай тифидай ягунар къуна.

1942-йисан 18-ноябрдади Советрин Армиядин къушунри, халъдин къатарикай арадал гъанвай дестеири (ополченция) Сталинград хъун, душман Кавзадихъ, Кубандихъ ахъай таувун патал четин ва къызгын жөнгера къиле тухвана. Советрин аскерри, офицерри гъейранвалдай хътин игитвилер къалурна. 19-ноябрдиз Сталинграддин фронтда авай советрин вири къушунри душмандал гъужумна. И вахтунда Гитлера фикирнавай хъи, са пай къайдадикай хатнавай советрин къушунрихъ гъужумдай къуватар, такъатар амач. Амма Гитлер ягъалмиш хъана. Советрин командованиди, душмандин гъужумизни жаваб гуз, алава къуватар ва техникар къватына. Нетижада душмандин винел са миллиондив агакъа аскерар, офицерар, партизанар, ополченцияр фена. И гъужумда чи армийри 13,5 агъзур яракъ ва минометар, агъзурдалай виниз зениткаяр, 900 танк, агъзурдалай виниз самолетар, артиллериядин яракъар ишлемишна.

23-ноябрдиз Кыблепадинни Рагъакидай патан фронтдин танкарин 4 лагъай ва Сталинграддин фронтдин механизироватнавай 4-корпусдин частар Советский хуърун патарив сад-садал туш хъана ва абуру душмандин геллегъар гъалкъада тұна. Абурун арада 6-армиядин кар алай къуватар, немсерин танкарин 4-армиядин са пай, санлай къачурла, 330 агъзур кас авай. Фашистрин командованиди гъалкъада гъаннавай чин къушунар ахъкудун патал серенжемар къабулна. Немсерин армийрикай генерал-фельдмаршал Манштейн къиле аваз цийли объединение тешкилна. Абуруз къумек яз Франциядай, Германиядай къушунар хъана. Декабрдин вири йикъара душманди гъилий ақвазнавай чилер хъун ва гъалкъада авай армияр азад авун патал еке алахъунар авуна. Амма душмандин Гитлеран истишиун къилиз акъудиз алакъачан.

1943-йисан 31-январдиз советрин къушунри фашистрин къушунрин Кыблепатан десте тергина. Адан амукъаяр, 6-армиядин командующий Ф. Паулюс къиле аваз, есирада гъатна. 2-февралдиз Кеферпата дестедин амукъайрини чеб есирил виле вугана. Женгера немсерин къве, румынрин къве, Италиядин са армия барбатна. Гыкъл, 1942-йисан 19-ноябрдилай 1943-йисан 2-февралдади фашистрин къушунрикай 800 агъзур кас телек хъана. Дүньяядин тарихда гъакъван къадарда армияр, гъалкъада гъатна, къирмишай жөнгөр мад малум туш.

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературарин отделдин редактор

Эхиримжи вахтунда, чи телеканалрай ва маса СМИ-рай раиж ийизвайвал, дүньяядин ампляр, къиле США-дин президент Байден аваз, неинки акъул кважанавайбур хъиз, ам ерли садрани таҳхайбур хъиз, лацууди чулавдади, акъул келлегузывлелди, хийр зияндади, гъейрат ақылтлай угърашвилелди, гъахъ гъич риклек текъведай хътин тапаралди эvez ийиз рахазва. Ийизвай карины ракъурнай.

Месела Байдена Путин чапхунчи, дявекар я луъузва. Адахъ галаз зил къуна, Украинадин виликан артист, гилан наркоман президентди - Зеленскийди ООН-дин вилик Рос-

Фашизм вуч я?

Адал шумуд чин ала?..

сия терроризмдин государствъ яз малумарунин ва ам вири дережайра негъ авунин месэла эцигизава. Европади, иллаки Польшадини Литвади, Германияди, Великобританияди, Бельгияди, Францияди капар язава. ООН-дани Зеленскийдин теклифдал (истемишунал) разибур гзаф къвати хъанва...

Аламат тушни? Фашизм гъамишина Европада (Испанияда, Германияда, Италияда, масанра) лап ақылтлай чапхунчи гъерекатар яз, Дүньяядин къед лагъай дяве (1939-1945-йисар) күтъягъ хъайлана, Нюрнбергдин суддал фашизмдин идеологияри картаңай, парабур чин жа zadив агакъарнай, фашизмдал вирина къадагъа эцигнай.

И кардин къилин себекаар гъалибицияр вужар тир? Советрин (гила Россиядин) халътар, адап армия, генералитет ва политический руководство чехи реъбер И. В. Стalin түшири?!...

Украина фашистрикай хвейибур СССР-дин стха халътар тушири? Бандеровчияни, ОУН-арни, УПСА-ярини вири фашизмдин къуллугъай жаллатлар гилан украинви нацистиз - игитар, Гитлер гъатта - чешне къаҷудай буба, чеб инсанар яз, государствъ яз хвейибур - душманар?

Зеленскийдин гафаралди, Донбасс алатнавай 8 йисузни ягъайбур, гилани илгина Америкадин гаубицайрай язавайбур уруслар, яни Россия я. Ина гъа украинви са националистини авайди туш...?

Зеленскийдин гафаралди, Россияди Херсондин чилерал алай агакънавай техилар авай чулылар гүя фугасдин бомбайр вегъез, кузва...?

И мукъвара Цийи Каҳовка Америкадин тупарай ягъайбурни россиявияр тир луъузва...?

Ихтиин ваякъан хабарар Европадин "савадлу" журналистри чинлап чехи газетирин чирга гузва.?

Бес чыланвай къвалерин харалайрикай худ хъийиз, заводрин подвалрай ахъкудиз за Zukvile гъаттай факыриз (дишегълийриз, аялриз, яшлубуруз, хирер алайбуруз) къумекар, фу, яд, пек-партал гузвойбур, агъалияр саламат чакыриз акъудзайбур россиявияр туш жал? Цийи бандеровчияр яни?

Са шумудра Белгороддин, Курскдин, Брянскдин областрин хуъер янава. Ибурни жуванбуру жуванбуру жавай уруслар - россиявияр яжал?..

Жанабияр! Икъван къиль-къиль аллатила, къуне дунъядин саламатвилин месэләр гыкълъязвайди я? Квез агъяр жед кланзава эхир? Къуне цуд ийсарадли, гъеле Советрин государство амаз, дүньядин халътар тарашуунин, абурун девлеттин иесивал авунин планар түбкүрнавай. Вири дявеяр, түгъвалир, террористар (ИГИЛ-арни талибанар - Россияяди къадагъа алай) - ибур къу "яратмишунар", къу къилин агалкъунар тушни? Къу "демократия" агакъай вири улквейра цай гъатна. Абури чылана... Украинадин фашизм - США-дин емиш, гъабуру чандал хканван къульгүн къильне хъурт тушни?

Тажуб жедай крар тымил авач. 2014-йисуз Одессада профсоюзин къвалера са тахсирни квачир инсанриз, абуру чеб фашизмдин идеологиядай рази тушириди къалтурна луғуз, чан аламаз цай яна.

Германиядин гилан канцлер Шольца Донбассда геноцид ава луғун хуъурун гъидай гаф я лагъана. Дугъриданни, виликан чехи фюнеран хулдиз геноцид вуч ятла чирни таҳун мумкин я. Вердишбур я инсанар пичера куз...

Гила чун къилин суалдал хквен. Гыкъынди я фашизм? Адал шумуд чин ала?

Винидихъ гъанвай къван вири мисалар фашизмдин төгъельдиндин асул лишанриз талукъбур я.

Сад лагъайди, фашизмдин идеологиядай дунъядан талекайра чепелай гъейри маса са халъни (миллетни) хуъниз, гъурметдиз лайиху яз аквазвач. Вири тергда, чеб яшамиш жеда!..

Къед лагъайди, датлана халъкарал дияведин зулумар (цай, ялав, каш, мекъ, азарар) илиттә. Вуч патал? Мад инсаният къирмишун паталди.

Пуд лагъайди, культура, цивилизация, уяжал хас ятла, анжак са хягъайбуруз (арийвийриз - "михы иви квайбуруз") хас я. Амайбур гъайванар хъиз къиле фида... Мад ва мад маса чинари авайди винидихъ лағынва.

Фашизм вири дережайра инсандиниз ва инсаниятдин акси иедология я. Инсанриз аксили төбиятдиз, чилиз, ракъиниз, циз, гъавадиз вафалу жедани? Инсанвал тергизвайда вири тергдайди исятда Украина да ва санлай вири дунъяды къиле физвай чулаш

КУРЕНЕ: азад жемиятрин союз

Курене гыч садрани ханлух хайиди туши. 1791-йисалди Курене лезгийрин азад жемиятрин мулк тир. Амма Дагъустандин тарихда азад жемиятрин союздин чкадал лезгийрал ханлухдиз талукъ дегишилдер күхтунвай тарих илмитизава

Шерибан ПАШАЕВА,
тарихдин илимприн кандидат

КУРЕНЕ (Курна, Кюра, Кура) - VII асирда арабрин гүжумрин нетижада къве патал (Ширван ва Лакз) пай хайи Кавказдин Албаниядин кефердинни рагъакидай пата авай лезгийрин газа къадар азад жемиятирикай ибарат вилаят (область). Къейд ийин хьи, пехлевийрин пачагъирин тухумдин арада "Лакз" яз машгүр хайи гүжуматдин тъварар арабрин авторрин квалахра - "Лакзан", грекрин - "Лекия" (лекрин/лезгийрин улькве) яз гъалтзана. Курене Лакзандин мулкарал экля хъянвай. Урустдин машгүр тарихчи П.Буткова и вилаятдикай икъл паша: "Лезгияр шамиш жезвай Курене ва я Курна вилает Табасарандин въ Къубадин мулкарин арада дагълара ава" (П.Г.Бутков "Кавказдин цийи тарих патал 1722-1803-йисариз талукъ материалар").

"...Курна ва я Курене, Кавказдин живеди къунвай дагъларин циргъинилай гатлунна, Гургели ва Самир ва царин арада Кеферпратан Дагъустан галай патахъ экля хъанва. Кеферпата - Табасарандин, шаркъ пата - Дагъустандин, кыблепата - Къубадин, Ахъзгъерин, Рутуприн мулкарихъ талаз сергъялдапала. Рагъакидай пата элкъеве на Кавказдин дагълари къунва..." (Ф.Ф.Симонович "Кыблепатан Дагъустандин шикил", 1796-йис).

"Курене вилаятдин вири агъалийрин къадар 10 агъзур къван же-дач,amma абур хъсандин балкана-нар гъалдайбур я ва Дагъустанда виридалайни хъсан аскеррин жер-гейра авайбур яз гъисабзава" (П.П.Зубов "Куредин вилает // Урустдинди тир Кавказдин край-дин ва адан къвалав гвай, уртах сергъят авай чилерин шикил...", 1835-йис).

Куренедиз азад жемиятрин халкъдин межлисприн къумекдади регъбервал гузвай, агъсакъалрин советри дяведин, мадарадин, же-миятдинни сяясатдин месэлайр веревирдздавай. Ихътин мярекатриз лезгиири "ким" лугъузвай. Кимел халкъдин арада гъуремет, кесер авай ксари гъкум къиле тухузvай, амма вири месэлайрин гъакъиндай эхиримжи гаф гъамиша халкъди лугъузvай. Гъуьжет алай месэлайр сесер гуникай ва я веревирдер авуникай менфят къачувай. И кранни вири агъалийри иштиракавай.

Къейд ийин хьи, Куреда бубайрилай агакънавай адетрал жавадарвиледи амалздавай. Абур дагъвияр патал чурдай ихтияр авачир къанунар тир. Чкадин агъалийр асул гъисабдай чилел жуьреба-жууре майванияни емишар гъасилунал, малдарвилел машгъул жезвай. Абурун арада гъар жуьредин сенятар чизвай устларарни тимил авачир. Къецепатай душманди гъужумайла, абурукай гъар сад хайи чил хъунин карда са къунхъайнин киче-тушири викъель аскердиз элкъевезвай.

Дагълара авай гъар са лезги хуэр къильдин са къеле хъиз тир. Чапхунчийрикай хун патал дагъвияри чин хуерьер халис сенгерар хъиз эцизвай. Ихътин къайдадал юкълан виш ийсара Самурда, Къубада, Ширванда авай лезгийрини амалздавай.

Курене вилаятдин азад жемиятрин союздин чехи тарих къенин йикъалди садани тамамдиз ахтармишнавач. VIII асирдилай гатлунна XVIII асирдалди къведалди давам хайи и тарихдихъ Дагъларин улькве патал еке вахиблувал ава. Гъейран жедай кар ам я хъи, бязибур Курене, лезгийрин чилеривай къакъята, къилди арадал гъайи феодалприн къайдадин государстводин тешкилат яз къалуриз алахънава. Мисал яз, "Куралгъарин государство". Ихътин тъвар тарихдин са чешмедани гъалтзавач. Идалай гъейри, Куредин тарих кыблепатай атай чапхунчийрин - къизилбашрин, сефевидрин, сельджукрин - гъужумрихъ галаз алақъада тваз къланзавайбүрни ава. Ихътин фикрдад алай тарихийри Курене гуя абурухъ галаз сяясатдин рекъяи ависиятда авай лугъуз къейдзава. Гъакъята лагъайtla, лезгийринни вири жуьредин чапхунчийрин арада хъайибур анжакъ дявеяр тир. Вучиз ятлан майдандиз ихътин къундармаяр акъудзавайбүрни виш ийсара чин аслу тушировал хун патал къецепатан душманриз къевъалвиледи зур къалурай Куредин гъакъыкъи тарих хъендик тазва.

XVIII асирдин къед лагъай пануна Куредин азад жемиятрин мулкарал Къазикъумхудин ханари вил эцигна. Амма тарихдин и вакъиадикай геъененшидиз рахадалди вилик чиз лезги чилерал беглерин къатар (бекское сословие) пайда хъунин себебар къедай ийиз къланза. Лезгийрин бязи авторри чиз тарихдин вакъиаяр хъсандин чин тийизвайвиялай чи халкъдиз зарадилай гъейри мад са затъни таъяй беглер чкадин лезгияр - дворянар я лугъузва. Гъакъята лагъайtla, беглеринни лезгийрин арада умуми са затъни авачир. Маса ульквейрай тир са акъван зурба кесер, эмнени авачир юкълан дережадин феодалрикай тир беглер лезги чилерал жуьреба-жууре чапхунчийри чин векилар яз туна. Гъакъята дандан, абур патанбур тирди субутун патал тарихдин Кавказдин Албания чкайдалай къулухъ атай девир тамамдиз ахтармиша къланзава.

Кавказдин Албания чукъуруннъ галаз санал лезгийрин гъакъи къи дворянствони, хашибайрин

ругъаниярни (Албаниядин автоке-фалиядин килисадин епископар) тергна. Идалай къулухъ а терефрап мад чан хтанач. Кавказдин Албаниядин дворянин тухумрин циргъ къатъ хъана. Юкълан виш ийсарин тарихчи **Мовес Каганкватватцидин** "Алуанк улькведин тарих" чеш-мәдай хабар жезвайвал, арабри ал-банрин дворянин хизанрай чан аламаз амуқъай аялар, жаванар вири Сириядиз акъуднай. Ана абурун гелерни кважына. Мад лезгийрин яшайышда дворянство лугъудай къат хъланач. Кавказдин Албания къуватдай вегъейдалай гуль-гульни лезги чилерал пайда хайи феодалар ягъияр тир - чебни лезги рульдиз асилбур. Арабринни пер-серин чешмейра гъалтзавай лезгийрин чилер патал арабрихъ галаз дявеяр тухвай Лакзан тъвар алай пачагъ якъакъята пачагъ тушири. Ам Кавказдин Албания чкайдалай къулухъ арадал атай лезгийрин азад жемиятрин Лакзан-Лекия союздин къилевай реъбер тир. Тарихдин чешмейра лезгийрин пачагъ яз къейднавайбүрни вири халкъдин регъберар ва я чкадин азад жемиятрин къилевайбүр тир.

Беглер ва лезгийрин чилер

Шаркъ патай Къиблепатан ва Шаркъ патан Кавказдал гъужумзайбүрни чеб неинки са мал-мулкунизи есириз итихайизай чапхунчийри хъиз, гъакъин сяясатчири хъиз тухузvай. Абурун чин вилар мультуъгъарал мулкарал гъучивал тухдай, абурун таъирдай макъсадар эцизвай. Къилди къачуртла, къунвай лезги чилерал чапхунчийри чин газа къадар векилар тазвой, дагъвийривай къакъуднавай мулкарни абурун ихтиярда твазвай. Иделилдикай арабрин, туркверин, персерин саки вири чешмейра къвъенва. Абурун сяясатдин аслу къайда ихътиди тир: чапхунчийри чин ульквейриз есирида гъатнавай-тур хутахзавай ва абурун эвзода лезгийрин чилерал чин (яни къе-цепатан) тайифаяр къунхарзавай. Гъужумрин вахтунда къушунрикай хирер-къацаар ва я начагъ хъянвай-тур чапхунчийри чипхъ галаз хутахзавачир, абурун къакъуднавай

жедай мумкинвал гузвачир. Ибур мегер эхиз жедай крат яни? Абурун арада авай авсият төбиатда чижеиринни хузарин (чуруу чижеирин) арада авай алакъайрив гекъигиз жеда. Чижеир, датлан зетмет чуугаз, вирт гъасилзава, хузар лагъайтла, абурун гъужумзава, вирт къацъудзава. Ихътин тъалара хузариз чижеирин "дворянин" лугъуз жедани? И мисалдин къумекдади чаз беглеринни лезгийрин арада бинедай са алакъани авачирди къалуриз къланзава. Абурун лезгийрин дворянинар лугъун еке гъалат! я. Беглер лезги халкъдин къенепатан душманар тир, абурун хайи чилерилай чукурун къвердавай четин месладиз элкъевезвай, гъикъ лагъайтла, абурун дувулар лезги накъварал дериниз фенвай.

Чна винидихъ къейд авурвал, хейлин ийсара беглерин къецепатавай чинин регъберрингъ къуллугъзвай. Чкадин мулкарал чапхунчийри гъужумайла, беглер абурун патал элчизавай, душманрихъ галаз икъраар кутунзавай. Беглерин лезгийрихъ галаз санал чапхунчийрин аксина дяве тухвай са душушни малум туш.

XVIII асирдин юкъвара Дагъустандин феодалар беглериз къумекар гуз гатлунна. Абурун арада, мисал яз, Къазикъумхудин ханар авай. Абурун лезги халкъдин аксина чинин къуваттар сад авуна. Куредин агъалийр чилерал халкъдин къевъадвал кълан халкъ тир, абурун садазни чип гъучивал тухудай мумкинвал гузвачир. Бязи авторри Куредин тарихдикай гъикъван къундармаяр теснифайтани, гъакъильдат чунуьхиз жедач. Къазикъумхудин ханари хайнвиледи лезгийрал гъужумна ва Куредин ханлух арадал гъана. Цийиз арадал атай къурлушдиз регъберрвал гузвайбурун арада лезгийрикай садни авачир, акси яз, чкадин агъалийри ханариз харж гузвай. XVIII асирдин эвел къилера лезгийри Надиршадын къушунриз акси яз тухвай женгерни ва гъа и асирдин къед лагъай паюна Къазикъумхудин ханари Куредин азад жемиятрин чилер тарауш сад-садахъ галаз алақъада авай вакъи-яя. И макъалада чун гъа алақъа къалуриз алахъда.

Малум тирвал, Надир шадъдин гъужум лезги чилер патал чехи бед-бахтвал хъанай. Сифте яз Дагъустандин къиблепатан мулкарал чкадин агъалийриз газа еке хасаратви-лер хайи вакъиаяр къиле фена. Ам адеддин дяве тушир, лезги халкъ патал халис геноид хъана. Ягъийрин пачагъри маҳсус къарарап къабу-лайдалай къулухъ и чилер абурун хусиятидиз элкъевезвай. Гъа и къайдада къецепатан гъукумди лезги чилерал дувулар язлавай.

Винидихъ гъанвай делилдикай якъин жезвайвал, Къиблепатан Дагъустанда беглерин синиф төбии тушир шартларда арадал атана ва ам чкадин халкъарин къанажагъидъ галаз ерли къазвачир. Лезги чилерал агъавалзавай беглерин тухумрин бинеяр кутурбур монголарни татарап, къизилбашар, сефевидар, персер, туркверни сельджукар тир. Къейд ийин хьи, абурун вири са ериди - чапхунчиили - садзлавай.

**Беглеринни
лезгийрин алакъаяр**

Дагъвийри беглерин чкадин агъалийриз ийизвай зулумар эхзавачир, абурун арада мукъвал-мукъвал чурукъар арадал къевъезвай. Маса къайда хъунни мумкин тушир: паталай атанвай чапхунчийри абурун чилер, мал-мулк тараушзавай, хайи чилел архайндиндиз яшамиш

Гутума - хуърун сувар

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Ахцегърикай 36 километрдин яргъа, гъульын дережадилай 2240 метрдин вине, тақабур къакъян дагъларин къужахда бинеламиш хъянвай къадим лезги хуър. Суварин къайдада баннырралдини тараптрайди бе-зетмишнава. Гелкъедай кас амачиз, чкиз-вай къульне къвалерин гүттүү, вергери къун-вай күчейрик эхиримжи йисара тахъай хътиң юзун-гъерекат ква. Хуърун йикъян сувар авайдакай хабар хъайила, шадвилеприхъ цигел вири хуър, патаравай гзаф гу-тумвияни хайи ерийриз хтанва. Вилерал шадвилинни, хуърун гъал акваз, гъайиф-дин нақъвар алаз, сада-садаз сувар муба-ракзана. Виридан фикир садя: гъя и йикъя-лай эгечина, хуърел чан ххин.

Гъеле 1980-йисара уймуур газтай Гутума вишев агақына къвалер-хизанар (абура 700-дав агақына инсанар, школада 80-дав агақына аялар ава), "1-Май" таңар алай колхозда хус-сиятдинбурни кваз 14 агъзур лапаг, ири карч алай 250-далай артух гъайванар, 150 балклан, 200-дав агақына куныньяр гъисбазавай. Хуърун клубда кино-концерт жедай. Хуърун къилин ким кавалар галай къуйжайрив, школадин майдан тупнал къульвазвай аялрив ацу-дай. Гила, 40 ийсалай, Гутумар гъич чир хъжеzmач: я аялрин, я гъайванрин ван ала-мач хуърел, кимни буш я. Сузыръяр авай, цукламиш хъянвай къацу яйлахарай са хеб къванин аказвав. Хуъре вири 60 тъйайан ама лугъуда. Ина анжак 15 къвалел чан алама. Школада амайди вири 5-6 аял я. Гъайиф! Ик- давам хъайитла, Гутумрин къисметни, гадар-на, харалайриз элкъиенвай хуърерин хътиң (абур районда 18 ава) бахтсузди жеда.

Аллагъид шукур, гъеле вири кважынава. Къаст эцигайтла, хуър неинки хуъз, гъак артмишиж жеда. Гъя и мурад-метлебдалди хуърун ва патарай хтанвай жегъиль гутум-вийри (Магъмуд Жабраилова, Аслан Гъүсейнова, Давуд Алимегъамедова, Сулейман Мурадова, Сурхай Ибрагимова, Муслим Гъүсейнова, Арсен Ашуррова...) къил куту-налди (абурон теклиф, гъерекатар "Гутумрин хуър" СП-дин къил Усман Алимегъамедована хвена, сагъай!), Гутумрин хуърун тарих-да сифте яз ихтиң сувар къиле тухузва. Му-баракрай, мурадар къилиз акъатрай!

Лугъун хъи, хуърун къетен сувар я. Амма къадим дагъдин кукъва, пуд дерединни виц-лар-къамарин юкъва, хатасуз гъузел гъун-недик и хуър ни ва гъи девирда кутунатла ва «Гутумар» таңарцин мана вуч ятла сир яз ама. Рехъ-хвал тукъурурдайла, къвал эцигдайла, чилий хашунин лишанар алай къульне сурарни аллан къхыннар атланвай къванер акъатайла, бязибуру, гъавурда авациз, "ибур эрменийрин сурар я" лугъудай. Гъакыкъатда абур гъеле мусурман дин къабулдалди авай чи улу-бубайрин пак ерияр тирди чизвач.

Хуърун чехи майдан - виликрай колхоздин гъят, столар-стулар эцигна, къиле хъсан сөгнене аваз, тамашачийрин ачу залдиз эл-къурунава. Шурвайярни ашар, шиш-кабабарни маса няметар алай жерге-жерге столприхъ чкадинни патарай хтанвай гутумвияр ва Ур-сатдай атанвай туристрин дестеяр (эхиримжи вахтунда абур чи дагълух хуърера мукъ-

вал-мукъвал аквада) ацуқынава. Жегъилри, чаярни түльнар гъиз, абуруз къуллугъазава. Виридан вилер сөгненадал ала. Тамада Сулейман Мурадова хуърун межлис ачухунин тебрикин гаф рахун патал микрофондихъ хуърун сагъиб, администрациянин къил Усман Алимегъамедоваз теклифира.

- Гъурметту Гутумрин жемят, мугъманар! Къе чна сифте яз тешкилнавай и суварик атанвай къун пары сагърай! Къадим тарих, милли меденият, бубайрин хъсан адептар хънин кардиз къуллугъазавай и сувар гила чна гъар йисуз къиле тухуда ва къу кумекдади хуърел абур хъкда, - лагъана ада, сувар мубарак авуналди.

- Чи хуъре ихтиң шад йикъахъ зи вил галай. Хайи хуър къвачел ахъкалдарунин эгечиз жуэрт авур жегъилрилай зун пары шад я. Къуй абуруз и баркаллу карда Аллагъиди къуватар гурай. Чна, агъсакъалрини, алакъдай вири журедин къумекарда, - лагъана хуърун агъсакъал, зегъметдин ветеран Абу-зер Гъүсейнова.

- 1986-1987-йисара хуъре муаллимвиле къвалихна, жемятдин вири хийир-шийирдик эгечина, заз чида хъи, им дузывал кълни, медини, зегъметкеш, мугъманперес инсанрин хуър я. За жув ина чадин кас хъиз гъиссава. Суварикай рахайтла, виликрай ина гъар йисуз сувар авай - гатфарихъ арандай хайи дагълариз къвалин сузыръяр - девлет, чубанарни абурун хизанар хъвезэй вахт. "Девлет хъвезэй!" лугъуз, абур къаршиламишиз, вири хуър къвачел акъалтдай. Инанишия, яд аваз хъайи вириз яд хъведа. Къенин югъ хуърун тарихдин вакъя я. Амма тарих инсанар арадал гъизвайди аннамишна, чна и суварин тешкилатчийриз сагърай лугъун, машъур гутумвияр рикъел хун кутунгава. Вичин вахтунда за чипхъ галаз къвалихъ хуърун Советдин председатель Желил, Мамеджакафер, Неби, Тагъир мулларимиз рагмет хъуй, Халид, Сабир, Низами, Агъакерим, Мамед, Фе-

туллагъ муаллимар сагърай! - вичин ва райондин руководстводин патай сувар мубарак-куналди къейдна и царапин автор, райондин "Цийи дүнья" газетдин редакторордии.

Сувариз талкуу яз тебрикин хуш келимаяр гъак хуърун школадин директор Магъмуд Жабраилова, муаллим Эдик Гъүсейнова, хуърун администрациянин секретарь ва бухгалтер Аслан Османова, Дербент шеъгердай хтанвай агъсакъал Мегъедин Мустафаева, отставкада авай подполковник, военный духтур Нариман Магъмудова, "Хинерин хуър" СП-дин къил Зилфери Нуралиева, ахъзчи гъевескар эколог ва бажарагъу шикилчи Юсиф СаркаРова, Сурхай Ибрагимовани Арсен Ашуррова (эхиримжи къведа, сагъсузвал себеб ях, хвезд тахъай чин бубайри раҳкорнавай тебрикар келна) ва масабуру лагъана.

Теклифуналди, хуърун межлисда къиле Дербентдин чехи мискиндин имам Шамил гъажи Рагъмановава атанвай мувмин стхайрин чехи дестедини иширакна.

- Аллагъид шукур, чун мусурманар яз халкънава, чаз чи чал, Ватан ава. Амма диде-буба, хайи чал, Ватан хуъз алакъ тавун еке гунағ, гъалат я. Къе парабур хуърерани дидед чалал раҳазмач, аялриз хайи чал чирзавач. Икъл давам хъайитла, са тимил вахтунлай чун чал амачир, бубайрин адепти-вайни ватандивай къакъатнавайбур яз амукъда, - пак Къурандин аятар къелайдалай къуллухъ давамарна Шамил гъажиди. - "Чехидаз - гъурмет, гъвечилдаз регым тийизвайди, Ватандин къадир аваҷиди чакай туш", "Я Мекка, заз вун гзаф кълан я. Эгер жемятди зун акуудначирилта, ина гъич экъечидачир" - лагъанай Мегъамед пайгъамбарди (Аллагъидин салават ва салам хъуй вичиз), ай мажбуридаказ экъечидайла. Чазни диде-буба, хайи Ватан гъакъван багъа хъана кълнда. Амма къилинди дин я, ам тахъайтла, я чални, я Ватанни жедач.

Ризван гъажи Гъабибов, Белик по-сёлоқдин имам. - Чи къуват садвиле, диндал мягъкемвиле ава. Чи бубайрин хъсан адептар, чал, дин (абур дагълух хуърера гъеле ама) хуън патал чун, мусурманар, сад хъана кълнда. Исламдин вад шартунакай къилинди, квезд чида, капл авун я. Парабуру "зун гъеле гъазур туш, ахпа ийид" лугъуда. Амма хабарни аваҷиз чи вахт физвайди, гъар са легъзеда эхир атун мумкин ва чун азас гъамиша гъазур хъун лазим тирди абуру къат-түзүвч. Къуй, межлис себеб хъана, диндал хквадай, Ватандихъ рикл кудай дагъвияр пары хърай!

Юсуф Къурбанов, къунши Хинерин хуърун векил, Татарстанда Болгар шеърдин исламдин академиядин студент. - Заз чида хъи, и чка вири къульне сурар я. Хуърел азандин ва Къуръандин аятирин, дубайрин ван хъайин, абуру рузыериз регъят жезва. Тарих, хъсан адептар, чал, дин хуънилай еке ватанпересвал аваҷ. Диде-бубадиз гъурмет авун имандилай къулухъ 2-чкадал ава. Жегъилриз тарс-тербия гудайла, чна ихтиң кра-риз фикир гана, пака чазни гъурметдай лайиху несил туну кълнда.

Суварин гегъенш программадик хуърун тарихдикай суалрин, ватандикай хусуси ва лезги классикрин шириррин конкурсар, спортдин милли жуърейрай ва волейболдай акъажунар квайд. Абура гъалиб хъайибуруз суварин тешкиллүвүлини комитетдин патай пишкешар гана. Икъян экъунахъ башламишай шадвилин серенжемар цава саки гъетер пайдада жедади давам хъана. Ахпа хъфизвай мугъманар рекье хтуна. Бязи мугъманар йифизи амукъна.

Хуърун йикъян сифте сувар ахъл-на-сигытдинни ватанпересвили манадин лап хъсандин хъана. Анал сувар гъар йисан хъсан адептиз элкъурунин ва хуър артмишунин мураддин фонд тешкилунин важибул къаарар къабулна.

Чарадан мал гъарам я

Аскер БЕГОВ,
Фригъирин мектебдин 9-кл.

Фу түнүн, чай хъваз ацуқынавай чи хизандин арадиз, вуч изтани, чуңуњухунрикай ихтилат аватна. Ам низ чида гъикъван яргъалди фидайтла, эгер дахи вичин чехи бубади ахъяй са ихтилат арадал вегъеначиртла.

- И айвалат, - башламишна дахи, - зи чехи бубадин девирда хъайиди я. - Чи бубаяр къульне хуъре амаз, ана Яран лугъудай са кас яшамиш жезвалдай. Ам чарадан заттана вил авай зурба чуңуњухумбат я лугъудай. Вичин хуър яда гъеле-мелле затт чуңуњухамбат, амма къунши хуърерин агъалийриз гзаф

зиянар гудай. Вични акъван мукъаятди, амалдарди тир хъи, гзаф вахтара адан чуңуњухумбат! вал субутариз жедачир.

Са сеферда угъри, вичин кар тукъуриз, са яргъал хуър из акътана. Таниш касди къумек гүнүциди Яранан къвалихна-вади ам, пака ахлад лагъана, рекье хтунач. Яранни рази хъана.

Айвандик чай хъваз ацуқынавай Яраназ, хурушум хънвайтани, иесидин гъаятдиз хтай малар хъсандин акуна. Абурун арада пуд жунгавни амаз хъана. Абурун арада пуд жунгавни амаз хъана. Абурун арада пуд жунгавни амаз хъана. Абурун арада пуд жунгавни амаз хъана.

Ийфен къулариз Яран, жунгав вилерикай карагиз, ахвайр аватна. Вири ксанваз акурди ам гъаятдиз акътана. Крочара кутуннавай цилни амаз, Яран гъаятдай экъечина. Ийф

мичииди тирвилляй ада тимил таниш рекъер са жуъре жа-гъурзавай.

Кас-мас гъалтиз кичела, ам, арабадин рекъяй жигъирдиз экъечина. Са къадар рекъиз феи Яран, гъикл ятлани, татаб хъана, алукуна. Гъилий жунгав кутуннавай цил акътана, вич дагъардиз аватна. Жунгав лагъайтла, ягъалмиш тахъана, дузыз иесидин варцел хъфена.

Яран вич-вичел хтайла, югъ ачу жезвай, амма адавай юзаз жезвачир. Са патан къвал ван чапла къвач писдаказ тазвай. Кылени са гъыхын таңани ванер гъятнавай. А ягъидикай вич ийизвайди тир лугъуз, ада вичи-вичиз түлүркүз гузай. "Яраб им гъарампин гъахъ ятла?" - фикирзайвай Ярана.

Яран къунши хуърун гъурчехъанриз жагъана, къини-къийкай къутармиш хъана. Духтурдай набут хъана хтайдай къулухъ садазни Яран мад гъарам гъурчез экъечи хъувуна ахкуначир...

Метлеб аваз акунва

Чи мухбир

Алай йисан эхирра Россияда 1997-йисан чешнедин 10 манатдин чарап чап ийиз башламиш хъийида. Рикл хин, и кар 2013-йисалай акъвазарнай. Идакай, "Известия" газетдиз интервью гудайла, Центробанкдин председателдин заместитель Сергей Белова хабар гана.

Адан гафаралди, идахъ галаз сад хъиз, 1998-йисалай инихъ мад басма тавур 5 манатдин чарап акъудиз башламиш хъувунин месэлани веревирдзана.

"2000-йисарин сифте кылияя чарарин и пул агъалийри активнидаказ ишлемишиз хънай, амма еке игтияжавай абур фад күльне хъана. Гъанлиз килигна, абур ракын пулуналди эвэзүнин къарап къабулнай. Гъелбетда, ракын пул акъудуннаа ийизвай харжияр, чарчинбурув гекъигайла, гзаф я, амма, ракын пул яргъал вахтунда ишлемишиз хъун себеб яз, санлай къачурла, и кар хийирлуди хъана. Исятда технологияр дегши хъянва. Месела, чарчин банкнотадиз лак ягыз жезва. Ида лагъайта, абур ишлемишдай вахт гъатта 30 процентдин артухарзана. И делил чна кыле тухтай ахтармишнри субутарнава. Лак

ягъунин технология ахтармишна күтаянна, чна адаа тамамдаказ ихтибарзана ва гележегдин къалахада ишлемишд", - хабар гана Центробанкдин векилди.

Ада гъакни малумарайвал, 2009-йисалай инихъ ракын кымет виле акъудайвал багъа хъана. Гъанлиз килигна, ракын "10 манатар" акъудун са къадардин харжияр алай кардиз элкъвенна. "Гъанлиз килигна, чна чарчин "10 манатар" акъудиз башламиш хъувун метлеб авай кар яз гысабзана", - къейдна С.Белова. Гъа са вахтунда ада гъавурда турвал, 5 ва 10 манатдин ракын пулар чарчинбурулди тамамдаказ эвэзүнай ихтилат физвач: къве жуьредин пулни агъалийрин гъилера жеда.

Алай аямдив къадайвал

Махачкъаладин аэропортуни пасажирар патал цийи терминалдин проектдиз 2,5 миллиард манат серфда. Махачкъаладин международный аэропортунин къенепатан авиалинийрин пассажирар патал цийи терминал эцигунин проект 2023-йисуз умурдиз кечирмизиш башламишда. Идакай и мукъвара аэропортунин генеральный директор Сайд Рамазанова хабар гана.

он манат хъун лазим я", - лагъана С.Рамазанова.

Ада гъавурда турвал, терминалдин эцигунар аэропортунин хуси такъатрихъ кылиз акъуда. Гъа са вахтунда аэропортунин инженервилин ва транспортдин къурулушар цийи хъувун республикадин гъукумдид вичин хивез къачуна.

Малум хъайивал, канализациядин насосрин цийи станция, чиркин ятар михъи хъийидай тадара-

миналдив гекъигайла, пуд сеферда артух къабулдай мумкинвал авай международный терминал ачухнай. Санлай къачурла, 2021-йисуз аэропортунин къуллугъ авур пассажирин къадар 2 миллиондилай алатна. Им 2020-йисан къадардилай 1,4 сеферда гзаф делил я. 2022-йисан 6 вацран вахтунда аэропортунин къабулай пассажирин къадар 1 миллиондилай артух хъана. Им алатай йисан гъа и вахтунив гекъигайла, 14,5 процентдин гзаф я.

Алай йисан июндиз Махачкъаладин аэропортунин вичин тариҳи садрани таҳъай къадар пассажириз - 255 768 касдиз - къуллугъна.

Виридалайни машгъурбурун арада Москвадиз, Санкт-Петербургдиз ва Сургутдиз, гъакни къечепатан улькве - Дубайдиз тир рейсар ава.

Къейдзавайвал, "Уйташ" аэропортунин къуллугъзавай пассажирин къадар гзаф хъуниз Украинаадин мулкунал кыле физвай военный серенжемрини таъсирина - абур себеб яз, Россиядин къиблединни рагъакидай патан 11 аэропортунин сергъятивилер аваз къалахиз им 5 варз я.

Идалайни гъейри, Махачкъаладин аэропортунин международный рейсерин географияни гөгъеншарзана. Ик, июлдилай - Алматадиз, йисан эхирдади Тель-Авивидиз дүз рейсер кардик кутада. Улкведин къенепатан рекъерикий рахайта, июндиз "Уйташдай" Уфадиз сад лагъай рейс тамамарна. Цийи рекъерик Сочи, Нальчик шегъерарни ква. Санлай къачурла, Махачкъаладин аэропортунай Россиядин 9 шегъердиз ва международный 9 рекъиз рейсер тамамарзана.

"Терминалдин проект гъазурзва, алай йисуз и кар кылиз акъуда на күтаяда, эцигунрин къалахар 2023-2025-йисара тамамарда. 2023-йисуз чун күгъне дарамат чу-къурун патал вахтунади тир терминал эцигунив эгечда. Идалай къулухъ къенепатан цийи терминал эцигунин къалахар гөгъенш майданра башламишда. Международный терминал (ам 2021-йисан августдиз ачухнай) чаз 1,6 миллиард манатдай акъвазана. Къенепатандан харжияр 2,4-2,5 миллиард манатдиз барабар ва вахтунади тир терминалдин кымет 500-800 милли-

кар эцигун, виниз тир гужлувилин кабелдин линияр цийибурулди эвэзун, гъакни рекъер алай аямдин истемишуриз жаваб гудайвал ва пулсуздаказ машинар акъвазариз жедай чка түккүрун пландик кутунва. Региондин Гъукуматди и рекъериз харж авун патал 600 миллион манат фикирда къунва.

Махачкъаладин международный "Уйташ" аэропорт Дастан Республикин транспортдин къурулушин йигин еришралди вилкиди физвай объект я. 2021-йисан августдиз аэропортунай йиса тахминан 300 агъзур кас (кугъне тер-

11 миллиард чара ийида

РД-дин Гъукуматди 2022-йисуз мукъвер ва шегъре рекъер ремонтавуниз ва кутгай гъалда аваз хъуниз 11 миллиард манат чара авун фикирда къунва, хабар гузва ТАСС агентстводи.

Дагъустандин транспортдин ва рекъерин майиштдин министр Жамбулат Салавован гафаралди, 2022-йисуз госпрограммадин умуими бюджет 11,1 миллиард манатдиз барабар я. Абурукай 1,2 миллиард манатди федеральный бюджетдин тақватар тешкилзана.

"Пландин кутунвай тақватин гъисабдай ийисуз гъакни цийикла түккүр хъувунвай 52,8 километр ва ремонтавай 308 километр рекъер ишлемишиз вахкун, 7,589 агъзур километр рекъерихъ гелкъун

таъминарда. Идалайни гъейри, муниципальный дережадин 193,3 километр рекъер ремонта", - къейдна идарадин руководителди.

"Хатасуз ва ерилу рекъер" мил-

ли проектдин сергъятра аваз Махачкъаладин санлай къачурла 21 километр рекъер - ремонт ва региондин 49 километр рекъер цийикла түккүр хъийида.

Хазран Къасумов

Гад хуруун майиштдин карханаяр, лежбервилинни фермервилин майишттар, арендаторар, хурурерин зегъетчияр патал къалахарин къизгъин вахт я. Узумумлухрани багълара, производство-дин хилера агротехникадин серенжемар кыле тухунхъ галаз санал абурун вилик агаънавай бегъер къват хъувунин жавабдар ве-зифани акъвазнава. Алай вахтунда Стл Сулейманан района техилар, емишар, салан ва бустандин къват хъийизва.

Бегъер къват

Райондин кыл Сайд Темирханов алатай гъафтеда райондин са шумуд карханада ва арендаторрин участокра хъана. Ада анра техилар ва маса няметар къват хъувунин къалахар кыле физвай гъал ахтармишна.

Адахъ сад лагъай заместитель Ласис Оружев, хуруун майиштдин ва сурьсетдин управленидин начальник Къазимегъамед Къазимегъамедов, гъакни журналистар галай.

Къецепатай къадагъяяр эцигнавай алай вахтунда чил менфятувиледи ишлемишзавай, дурумлу экономика арадал гъун патал къалахазавай хурурик Курхур акатзана.

Анин кылихъ ва кынихъ галай, хейлин йисара чурухъан чаяяр яз амукъай Паласа ва Дугун участокра шумьягъин багълар кутуни ва техилар цуни райондин гъакимрин гүгъульяр шадарна.

Райондин кыл сифте арендатор Замир Шайдаеван никиз фена. Къизилдин ранг алай никле къульпун тарифдин бегъер авайди гъасытда виле акъзва.

Арендатордихъ 12 гектар къульпун никле ава. Анра гад агуудан са комбайн ва техил дашибиш хъувунал "ГАЗ-53" маркадин машин машгъул тир. Пресс-подборщик галай трактордиди самар түквера къазвай. Замир Шайдаева райондин гъакимиз лагъайвал, никлерай 50 тонндилай түмил тушил техил къувун планламишнана.

Сайд Темирханов Паласа участокда авай арендаторрин никлеризни фена. Ик, тежрибалу арендаторар тир Нарим Саруғланова ва Сеферберег Шайдаева 36 гектарда техилар гъасилнана. Анра гад агуудан са комбайн машгъул тир. Бегъер писди туш.

Арендаторри райондин кылизиз ва адахъ галай жавабдар къуллугъчириз лагъайвал, къульпун гъар са килограмм 14 манатдай маса гузва, мұыштериян ава. Амми арендаторрик-магъсулдаррик секинсузвал кутазвай месэлани ава. Амми самун алаафриз мұыштерияр тахъун я. Арендаторар тир Замир ва Сеферберег Шайдаеври, Нарим Саруғланова лагъайвал, алатай йисара абурувай самун алааф асуул гысабдай Хив, Ағыл ва Кыргыз районрин малдарвилин карханайри, агъалийри маса къа-чузвайди тир. Цинин йисуз абуруз самар къланзавач, вучиз лагъайта, анра ци векъер бул я.

- Самар ужуз къиметдай къванин къачудайбур хъанайта, чаз гад агуудай механизаториз-комбайннериз гудай пул къванин же-дай, - лугъузва Сеферберег Шайдаева. Райондин гъакимри арендаторриз самар маса гунин патахъай са рехъ жағурун хиве куна.

Санлай къачурла, района 1023 гектардай гад къват хъийизва. Алай вахтунда и къалахар эхиримки гектарра кыле тухузва. Юкъван гысабдади гектардин бегъерлувили 25-26 центрет тешкилзана. Никлерай 400 тонндив агаънна самарни къватнана.

Райондин хуруун майиштдин карханайра, КФХ-ра, арендадин участокра емишар (670,5 гектардай), къарпузарни гатун халияр (105 гектардай), майвайяр (938 гектардай), картуфар (282 гектардай) къват хъувунн давам жезва.

Сайд Темирханов ва адахъ галай къуллугъчияр района гад агуудавай ва бегъерар къват хъийизвай гъалдилай рази яз амукъна.

Буюр, иштирака!

Чи мухбир

Улькведин алай аямдин технологийралди квалахазавай виридалайни бажарағылъу, аудиториядун фикир тамамдаказ жөлбөйиз ва гъята виридалайни мураскаб материал къезилдаказ ачухариз алакъдай муаллим "Классная тема" телешоудиз хяды. Вириоссиядин мулкунал телепроектда иштиракун патал муаллимар хядай гъерекат башламиш хънва. Муаллимрикай тир телешоу Россиядин Президент Владимир Путинан тапшуругъдалди "Россия 1" телеканалди ва РФ-дин просвещенидин министерстводи гъазурзава.

заватла аквадай лап хъсан мумкинвал я. Чи муаллимизи раиждай, пайдай хъсан алакъунар ва тежриба ава. Хъягъунин гъерекатда иштиракавай вирибуруз за баҳтуни гъун алхишаза", - лаъдана РФ-дин просвещенидин министр Сергей Кравцова, муаллимрихъ элкъевна.

Телешоуда иштиракун патал арза улькведин гын региондай хъайтлани тир муаллимдивай-предметницидивай гуз жеда. Муаллимди вичикай сүйбет авун, вичин предметдиз талукъ тест вахкун ва вичи тарс тухузтайвал квалаурзавай видеовизитка лентинин къачун лазим я. Улькведин майдандын къиле тухузтай и гъерекатда агъадихъ галай тарсар гузтай муаллимривай иштиракиз жеда: математика, химия, биология, география, история, физика, урус чал ва литература.

"Классная тема" шоуди алай аямдин педагогикадин ва адан виридалайни важиблу паюнин - муаллимрин мумкинвилер ачухарда.

Хъягъунин гъерекатда гъалиб хъайи ва ачухдаказ гайи сесералди вилик акъатай ирид муаллим "Россия 1" телеканалдай къалурдай финандын шоуда майдандиз экъвечид, ина абуру гъарда вичин предметдай тарс тухуда. Гъалиб хъайи муаллимдиз къилин пишкеш - федеральный телеканалда авторвилер передача гуда.

Хъягъунин гъерекатда иштиракун патал арза 10-августдалди "ВКонтакте" приложенидин къумеңдади гуз жеда, хабар гузва РФ-дин образованидин ва илимдин министерстводи.

Къве рехъ хъянова

Дагъустан Республикаси, гегъенш майдандар уьмурдиз кечирмиш завай федеральный программадин серьятра аваз, 100-далай газф мектебра капитальный ремонт авунин тъакындай РФ-дин просвещенидин министерстводиз арза гъазурнава. Идакай и ийкъара, Махачкъаладин яшайишдин объектар ахтармишдайла, РФ-дин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова хабар гана.

Алай вахтунда 2023-2024-йисара мектебар ремонт авуниз талукъ арза гъазурнава, Дагъустанди 2023-йисуз образованидин 109 идара ремонт авун пландик кутунва. Идахъ галаз сад хъиз, РФ-дин Гъукуматди регионди мад 135 школада капремонт авун патал арза гъазурнин гъакындин месэла къарагъарна. "Мукъвал тир вахтунда чна вири арзайрин тереф федеральный центрада хүн пландик кутунва. Умудлу я хы, 2024-йисузни чавай 135 мектеб ремонт ийиз жеда. Им акъалтлай важиблу месэла я, гъыкъ хы, къенин къюз газф школайри образованидин стандарттириз жаваб гузвач", - лаъдана РФ-дин премьер-министри.

А.Абдулмуслимова къейд авурвал, РФ-дин Кыл Сергея Меликова Республикадин Гъукуматдин вилик региона мектебар авай гъал бинедилай дегишарунин ва пуд сменадин къайда арадай акъудунин месэла эцигнава.

"И месэла гъялун патал чна къве рехъ хъянова: я чна бинедилай цийи мектебар эцигда, я мумкин тир чайра капремонтдин программадин серьятра аваз ремонтдин квалахар тамамарда", - лаъдана А.Абдулмуслимова.

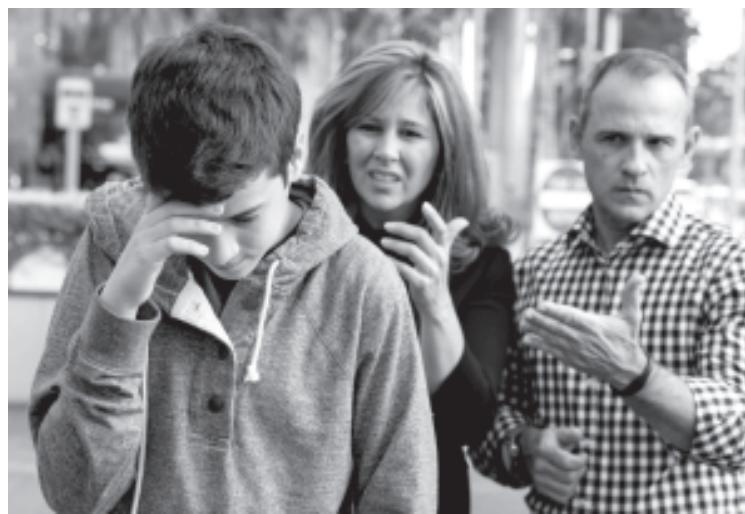
Алай йисуз Дагъустандин 210 мектебда ремонтдин квалахар къиле физва. Абурукай 19 школа Махачкъалада ава.

"Сифтедай, квалахдив эгечай вахтунда, и карда бязи нукъсанар авай. Ахпа гъар са мектеб гъузчилик кутуна. Гъар са школадин гъакындай жавабдарвал Дагъустан Республикадин Гъукуматдин, Халкъдин Собранидин патай къилдин векиприн хиве ава. Абурукай са школа ремонт авунин карда кураторар я. 25-августдалди мектебар ремонт авуниз талукъ вири квалахар акъалтларун ва 1-сентябрдиз аялар цийи хъувунвай, кутугай гъалда авай школайриз фин лазим я", - алава хъувуна А.Абдулмуслимова.

Тербиядин месэлайрай

Нариман МАМЕДОВ,
журналист-педагог, РД-дин культурадин
лайхлуп работник

Вири рекъерай мұнтыуғъ аял қацарап алай күльтүрдиз элкъиенва. Адан гүльгүльлар фад-фад дегиши жезва. Гъар са күльп карди аялдин патай гъарай-эвер, ажгульувал арадап гъун мумкин я. Секин хъухъ, им жаванвилин яшаривай я. Чна гузвой месляти квезд и асантди тушир девир алушунин карда күмекда.

лари истемишзавай тегъерда рахух: къалабулух кваз, хъел акатуналди, шадвилелди. И вахтунда маса крат ийимир.

Жавандихъ галаз рахун къилдин серенжем я. Сүгъбетдин вахтунда жуван аялдиз килиг ва ада з кү гүльгүлрал гүзчибалдай мумкинвал це. Гъикъван герек ятла, гъакъван вахтунда жаваб гүзет ая, тади къачумир. Жаван патал къайдаяр тайнар авуналди, жувани абурул амал я. Кылиниди ам я хы, кар серенжемир агаъйла, дурумлувал къалурлиз гъазур хъухъ. Виликамаз тайнарнавай "жаза" къилизни акъудна къанда. Акси дүшүшүшда нағыякъан кар тик-пар жеда.

Школада пис къимет къачун себеб яз, дустарихъ галаз авай алакъайрал (рафтарвилерал) къадагъа эцигмир. 12-16 йисан яшда авайла, жаван вичин юлдашрин таъсирдик жезва. Бязи вахтара ахътин фикирдал къведа хы, хизи ва я рушаз дидедилайни буба-дилай дустар газф къанда. Гъа дустар аял къелунрикайни худзава. Гъакъикъатда лагъайтла, че-хи жезвай аялри чин чирвилер ва вердишвилер дустарин арада къалурнуни ти-мил важиблувал авач.

Жаванвилин яшар

(Диде-бубаяр патал меслятар)

Цикъведалай цуругуд жисал къван яшда авай жаван арадал къевезай инсан я вадан къатунрин бажарағыдивай (интеллектидивай) квачунвай тежрибадикай хийир худиз жезва. Амма мефтеди гъеле и кар къилиз акъуддай мумкинвал гузвач. Жавандилай критика, че-хебуру вичиз ийизвай түтъметар дүздаказ къабулиз алакъавач. Абурувай чин гүльгүлрални гүзчивал ийиз жезвач. Гүльгүльларни (эмочия) гъамиша арадал атанвай гъалари истемишзавайдалай къуватту я. Жаванри ийизвай крат че-хебуру логика авачирбур хъиз къабулазва. Амма газф дүшүшүшра - аялар ахмакъбур туш - абуру а крат къасудай ийизва.

Жаванвилин яшар гъар са инсандин хас я. Амма абуру гурлудаказ къиле фин газф диде-бубайриз малум жезвач. Хейлин крат аялдин не-рвийрин къурлушидай, гъакыни диде-бубайрин тербиядин къайдайрилай, абуру чиб тухунин тегъердилай аспу я. Беялдихъ галаз чими алакъаяр гъыкъ худа? Адаз чна вичин тереф хъунин игътияж ава эхир. Амма бязи дүшүшүшра ада и кардикай къиль къакъудзава.

Меслят къалурзава: аялдин хиве везифа яр. Диде-бубайриз мукъвал-мукъвал ихътиян гафарин ван къведа: "Исятда вахх авайди анжак са везифа я - хъсандин къелун!". Амма жавандилай къелунра агалкъунар къазанмишиз хъунин мураддади ам къвалин къайгъурикай къерех авун гъалат! я. Агалкъунралди къелун патал жуван гъерекатрин нетижаяр аннамишн важиблу я. Яшайишдин везифа яр гъакъайтла, жавабдарвилин вижевай тренажер я. Гъыкъван газф жаванди вичин шейэрин михъивилин патахъай жаваб гуз хъайтла, гъакъван фад ада вичин кратра ва алакъайра къайда твада. Къуй адан дикъет диде-бубадиз къумек гунал желб хъурай, къуй ада къвалин къайгъурикай четинвал вичел гъис авурай. Вири ибуру жаванди вичиз къимет гунин дережа мягъкемарзава. Имни агалкъунралди къелун патал важиблу я.

Къайдаяр тайнарунинхъ ва абуру тамамар та-вунай ишлемишдай серенжемрикайни аял хабардар авунихъ метлеб ава. Дүшүшүшдин жазайри хъсан нетижек гудач. Гъарайр авунни хийирсуз кар я. Аялдай гъил хажун ада вичин винел гуж гъалиб авун яз къабулазва. Гъарайр авунни лагъайтла, вичи-вич хъунин механизмаяр кардик кутавза, зигъин худзава. Хъультул сесиналди хуш текъведий информации гунни логикадив къазвач - жаван сигналра какахъда. Эгер күнне күр арадай алакъаяр серенжемлишна къланзайвайди гъис авуртла, дүзгүн къайдаяр тайнара. Къуй жавандиз и вада я маса таъсирдай вичиз гъыхын жаза къведатла виликамаз чир хъурай. Күн арадал атанвай гъа-

зат. Дүз лагъайтла, и крат бязи дүшүшүшра школадихъ галаз алакъалу туш. Аялдиз марифатдин рекъяя "лекция" къелунни герек авай кар туш. Идаз акси яз, рикъяя рикъиз сүгъбет авун менфят гуда. Медири гузвай яшдин сергъятвилер дүшүшүннүр туш - куб аялди вич гъыкъван вичин яшарилай че-хи яз тухуватлани, ам гъакъикъатдани гъеле аял я. Жаванвилин яшда зиянлу вердишвилер аялди вич таяр-түшерин арада че-хебиди яз къалурлиз чалишиш хъунихъ галаз алакъалу я. Ада паплус ва я ички гъакъл лезет патал ишлемишзавайди фикир авун гъалат! я.

Куб бүйдилай виниз хаж хъанвай аялдиз гъатта къвачерал сифте хаж жез эгечнавай бицек-дилай тимил тушиз къайгъударвал герек я. Жавандиз марифатдин насынъатар гун, идалайни башкъя, адан умумъра ва сагъламвал патал куб рикъик квайвал къалурун герек авай кар туш. Күн аялди ийизвай гъерекатри гъыхын нетижайрал гъун мумкин ятла, ам секин ванцелди гъавурда тваз чалишиш хъухъ. Жаванди, вич гъята гъалат! жезвайлани, кваде вичин тереф хъуналди, инанмишда-каз гъиссазватла, ада къучеда вичин юлдашрин арада тухдай тегъер чир жеда. Адаз къан же-дайди анжак диде-бубадихъ галаз вичин тереф хъузвай ачу сүгъбет я.

Мадни меслят: че-хебурун дердияр аялдан вегъемир ва абурун хуси месэлайрин метлебни агъузармии. Гадайри ва рушари жаванвилин яшда чи и кар къатлунни тийиз, сада-садаз майилвал-зава. Че-хебуру лагъайтла, и кардиз са метлебни гузвач. «Вахъ ихътинбур са миллион хъежда» лу-гъуз, диде-бубайриз чин аялрин сифте мутьльубат алудзава. Амма жаван патал им гъакъикъи месэла хъун мумкин я. Арадал къевзайвай гъаларин важиблувилиз дүзгүн къимет тагана, аялдин гъиссер къиметсуз авун дүз жеда. И дөвирда аялдихъ галаз алакъада амукъун важиблу я: герек азас яб гун, гъиссер къиль алакъадай чирин, жавандихъ галаз тежриба пайн.

Меслят мулькү тереф че-хебурун дердияр жавандал вегъин я. Аялди квехъ галаз куб дердияр рикъик къун лазим туш. Амма че-хебуру чара, багърияр кечмиш хъун, маса чкадиз күн хъунин лазимвал ва я пулдалди таъминвал дегиши хъун, жуван галатун ва накъвар аялдикай чунынъхмии. И алакъайра күн че-хебиди я. Имни аял лагъайтла, и рафтарвилера анжак квевай жегъил инсандин гъульгүлдин жигъетдай сагълам, къакъан интеллек (бажарагъ) авай ва адакай менфятни къачуз жедай кас яз че-хеби хъунин карда къумек гуз жеда. Эгер жаванвилин йисар күн ва аял патал заландаказ къиль физватла, пешекар психологийвай къумек талаба.

Везифаяр - намуслудаказ

Регина СЕМЕДОВА

Алатай гафте Махачкъалада улакърин ОМОН арадал атана 26 иис тамам хун шад гъалара къейдна. Идакай "Лезги газетди" РФ-дин Дагъустан Республикада авай милли гвардиядин федеральный къуллугъдин Управленидин пресс-къуллугъди хабар гана. Шад мярекатда территориальный ордандин начальникдин заместителдин везифаяр ваҳтуналди тамамарзавай полициядин полковник Арсен Абдуллаев, къуллугъдин ветеран - 1998-йисалад 2013-йисалди отряддин командир, полициядин отставкада авай полковник Мегъамедъажи Байсултанова, маҳсус подразделенидин къуллугъчири иштиракна.

Улакърин ОМОН-дин командир, полициядин полковник Иса Мегъамедова отряд арадал атункай ва ам феи рекъийати къурелди сүбъетна.

- Къенин юкъуз отрядди чи республикадин ва санлай улкведин хатасувал таъминарунин везифаяр къилиз акъудун давамарзава. Подразделенида къуллугъздавайбуру неинки маҳсус сенрежема иштиракзава, гъак ракъун рекъин, гъавадин ва целай физвай улакъра тахсиркарвилерин вилик пад къазва. Чун инлай къулухъни везифаяр намуслудаказ къилиз акъудиз гъауз я, - лагъана ада.

Территориальный Управленидин къиле авай касарин тъварунхъай омоновчияр полициядин полковник Арсен Абдуллаев табирин. Амай вири подразделенирин арада абуру лайиху чка къазвайди, ватандашрин умуръ ва сагъламвал хун патал, чин чанарилайни гъил къачуна, яър юкъуз тахсиркарвилерихъ галаз женг чулагвазайди къейдна. Къуллугъ къиле тухузвай гъалдай, женгинин стхавилин баркаллу адатар хунар сагърай лагъана. Чими келимаяр ада ветеранрин тъварунхъни лагъана. Чин къуллугъдин ва умуръдин девлетлу тежрибадалди абуру жеғъилриз тербия гуз къумекзайди къейдна.

Табирин гафар отряддин ветеран Мегъамедъажи Байсултановани лагъана. Ада вичин къалаҳадин юлдашириз къинез вафалу ва Ватан худай мягъем къалхан хуниз эвер гана.

Гуѓуънлай къвати хъанвайбуру, къалаҳадин везифаяр къилиз акъуддайла, телефон хъайи къуллугъчириз хажнавай мемориалдал цуквер эцига ва, са декъикъада кисна ақвазуналди, абурун экъу къаматар рикъел хканы.

Мярекат, отряда къуллугъ къилиз акъуддайла, тафаватлу хайи-бурув ведомстводин шабағъар ва къиметлу пишкешар ваҳкуналди ақалтна.

Тарих чирунин рекъе

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

24-юлдиз къадим Дербент шегъерда "Кавказдин Албаниядин халкъар: тарих ва гилан гъакъикъат" темадай илимдини тежрибадин I-конференция къиле фена. Адан тешкилатчирия Тула шегъерда Дагъустандин халкъарин культурадин центрарин (ЦКНД) председатель Ризван Максимов, педагогикадин илимрин кандидат, тарихчи ва лингвист Шамил Халилов, Оренбургда Борч хульрун диаспорадин председатель Шакир Даудов, Ставрополь шегъердин думадин депутат Казбек Агъаларов ва грэпплингдай дуныядин чемпион, Сахалинда пагъливанрин "Ахмат" клубдин вице-президент Явер Межидов тир.

Мярекатда иштиракайбурун арада гъакъни экономикадин илимрин доктор, лезгийрин илимдини культурадин деятелин ассоциациядин председатель Букар Гъамидуллаев, физикадинни математикадин илимрин кандидат, доцент Мегъамед Султанов, журналист ва политолог Ханжан Къурбанов, Дербент шегъердин карчи Рамазан Къулиев, филологиядин илимрин доктор, ДГУ-да Чаларин кафедран профессор Узлипат Гъасанова, ДГУ-дин магистр Нури Кимпаева, физикадинни математикадин илимрин кандидат, ДГТУ-дин ПМИИ кафедран заведующий Тамила Исадегова, краевед ва лингвист Манаф Ибеев, боксдай дуныядин чемпион, РД-да боксдин федерацийин президент Гъабиб Аллагъвердиев, теологиядин илимрин доктор Мурад Садиков, Махачкъалада РГЭУ (РИНХ)-дин директордин заместитель Исафил Муфталиев, филологиядин илимрин доктор Мариза Ибрағимова, тарихдин илимрин кандидат, ДГПУ-дин правоведенидин кафедрандин доцент Хадижат Жалилова ва масабур авай.

Элкъвеи столдин къайдада къиле тухвай и мярекат, адан тешкилатчирия иштиракияр табиринади ва мурад-метлеб тайнарунлади, Ризван Максимова ачуна. "Чун, дагъус-

танвияр, са бинедилай атанвай, къени гзаф умумишилар авай са халкъ я. Гележедин лайиху яшайишни санал хъана, чун еке агалкъунрихъ, мурадрихъ агадъа. Чун я садан чилер къяз, я государственность кълан алажнавач. Кавказдин Албания улкведин тайифайрин невеяртири чаз Дагъустандин стха халкъарин садвал мягъемариз, жуван халкъарин тарих чириз, хайи чал хъуз къланзава", - лагъана ада.

Элкъвеи столдихъ раҳай бази юлдашири къурелди инъе вуч лагъанатла.

Казбек АГЪАЛАРОВ. - Эхиримжи 33 иис зун Ставрополда яшамиш жезватлани, гъамиша хайи ватандихъ, халкъдихъ рикъ куз, жувалай алакъдай къумекиз алахъзава. Къилди къачуртла, Ярагърин хуъре чи зурба алим, Кеферпатан Кавказда мурниздимдин бине кутур Дагъустандин Чечнядин имамрин муаллим, муършид, шеих Ярагъ Мегъамедан тъварунхъ галай зурба мисклин эцигна. За жув дагъустанви хунал дамахъзава. Заз Дагъустандин вири халкъар пари къланда. Чи умуми къвал тир Дагъустанди Россиядин Федерациядин къурулушдик къаз цукъ акъудун, чи халкъарин тарих, Чаларин ахтармишна хун зи мурад я. И кар гъар са дагъустанвидин на-муслу зегъметдилай аслу я.

Мегъамед СУЛТАНОВ. - За жуван саки вири умуръ гъубратда акъудна, гила 80 иис яшдаваз хайи ватандис хтанва. Алим, умуръдин укъу-циру акунвай кас яз, общенственный крарикай хеччизава, жуван вири чирвилер, тежриба хайи халкъдин рекъе эцигиз алахъзава. Чун гъар сад, вичин халкъдин векилар яз, Дагъустандин халкъарин тарихдин, культурадин, Чаларин ахтармишна лайкъардай жавабдарвиледи эгечина къланда. Анжак гъа тегъерда чавай чи яшайиш хъсанари, жегъилар дузы тербияламишиз, къадим тарих чириз ва милли Чаларин гележедин не-силир агақъариз жеда.

Шамил ХАЛИЛОВ. - Алимри тестикияр-завайвал, къадим Кавказдин Албанияда 26 тайфа ва гъакъван Чаларин-нуънтар авай. Гъеле вири тайифаяр тайнаризи хъсанава. Ахтармишнайр тестикияр жевайвал, а улкъедин Чал, икъван гаъда гъисавайвал, удинринди въя, гафунин гегъенш манада лезгийринди тир. Чав агақъанавай Чаларин тарихдин материалар - алимри гъикъван алахъунар ийизватлани, маса Чаларин къил акъу-

диз тежезвай палимпсестарни эпиграфия - за, Кавказдин Албаниядин къетен алфавит арадал хуналди, лезги чалан ахцегъ нугъатдалди (масабурув гекъигайла, и нугъат са артух дегиш таҳъана ама) келзава.

Узлипат ГъАСАНОВА. - Дагъустандин культурада сад-садаз акси гъар жуъре фикирар авай месэлайрикай сад ина гзаф Чалар хъун я. Фад аллатай са девирда Кавказдин къадим сад тир чал автохтонный Чаларин пуд хизандиз - дестедиз пай хъана: абхазринни адыгрин, картвелрин (туржийрин), рагъэкъечдай патан халкъарин - Чаларин къадардад гъалтайла, чун акатазав виридалайни Чехиди тир нахско-дагъустандин хизан. Чиз къел-къын, литература авай 14 чал ава. Алимири гъар жуъре методикарай 36, 40, анжак са хуъре ишлемишавай арчи, гинух, гунзитни кваз гъатта 50 чал гъисабзава. Шак алач, вири Дагъустандин Чаларин диалектар умуми Кавказдин са дибдилай арадал къвезза, яни чи вири Чалариз генетикадин жигъетдай мукъва умуми фонд ава. Къе Дагъустандин вири Чалара са мусъятан вичин къадим са Чалай атана амукънавай (маса Чаларий къабулнавайбур квачиз) 300-500 гаф гъисабзава. Ида чун бинедилай са Чал авай са халкъ тирдан гъакъиндад шагъидвалзава. Къе чи алимирин ва халкъарин вилик Дагъустандин милли Чалар хъунин жавабдар буржи акъзвавана. Гъавилья халкъдин сиверай фольклор къватлиз (вакт физва, пака ам нивай къватда, фольклор чизвай ксар амукъда), чиз къхирап авачир гъвечи Чалар хуъз тади авуна къланда. Чна ДГУ-дин Чаларин кафедрада чи гъвечи Чалар ахтармишнин ва хънин мураддин план тукъурнава, къайтагъринни урусрин разговорник акъунднава, Дагъустандин халкъарин Чалар сад-садас гекъигунин словаррал къвалаҳазава ва икъ мад. Ихътин къвалаҳар тавуртла, къведуп несилдилай чи гзаф Чалар кважъда.

Филологидин илимрин доктор Мариза Ибрагимова лезги Чаларин классификациядин къайдайрикай рахана. "Халкъди чин яшайишда лап гзаф ишлемишавай 100 гафунай 60-далай артух гафар туш жезватла, абурлап мукъва Чалар - халкъар я. И жигъетдай, месела, къилди къачуртла, лезги, агуъл ва табасаран Чалар лап мукъва я", - лагъана ада.

Конференциядал Ханжан Къурбанов, Шакир Даудов (ада вири дуныядиз чланвай 12 507 касдив агақъна вичин хуърнвий жагъур хъувунва), "Фиярин хуърун тарих" ктабдин автор Герман Мамедяров ва маса юлдашарни рахана. Абурун вирибурун фикирар саки сад тир: ватанпересвилин, сад-садас гъубратда авунин ва, къуватар тупла-мишна, къадим Кавказдин Албаниядин не-вейри, милли Чалар, культура, бубайрин хъсан адетар жезмай къван хъсандиз ахтармишна, хвена, абур гележедин несилрив агақъарна къланда.

Зи философия

Абдулашим ГъАЖИМУРАДОВ

Акъул. Вахт. Бахт. Тарих. Девир... Фикир гайила, ибур, чин манаметлебрал гъалтайла, сад мукъудалай, я инсандилайни аслу гаф туш.

Вахт. Девир. Девирар. Тежриба. Филдад элтуъкъазава киц. Кичи элтуъкъазава - карванди реҳъ давамарзава. Кичи инсандин дустни я, къумекчини. И гафарин къатар, ибараия, гъакъни предложенири жемитдин (инсаниятдин) тарихдиз гъар са девирда атанвайбур я.

Чирвал. Инсанар жемиятиз пай-пайр хъуналди, абуру чин тафаватлувилер чиз таниш гъайванринни ничхирин, къушаринни амай чан алаи ва я чан алачир заттарив гекъигай. Месела, кицин амалар, кицин хесетар, ам иеси авачир ва я хъзвай кицин гъалда ава, ажал агақъай кицин вичин иесидин шаламар неда.

Лиф, къвед, чубарук, билбил, гъед, варз, рагъ, къизил, якъут, гевъгер, бегъердавай багъ хътин ва икъ мад. Девир (девирар) дегиш хънинъ галаз гъар са вилаятда жемиятиз чара хъанвай ва арадиз атанвай инсанриз чин хуси къетенвилер (адетар, тұннар, алакъаяр...) себеп яз, Чаларни, чирвални (газф-тимил) арадиз атана. Гъа икъ - закон - къанунни, гъукумат (гъукуматарни). Анжак умуръдин тежриба бинеда аваз. Алатай девирдин менфятувилелай алай девирдин менфятувилелай хедайвал.

ГъАКЪИКЪАТ

Аламатдинди я чи девир. Де түшті, күн килиг, гъуърметлу къел-завайбүр.

2013-йисан 10-апрелдиз Дагъустан Республикада авай Пенсийрин фондунин отделениди - гъукуматдин идаради - хъсанвай жавабдай аквазава хъи, (таблица ағадиҳъ гузва) зи пенсиядин выплатной

ведомостдин, ИЛС-дини (индивидуальный лицевой счет) и кар тестикиярзава: заминламишнавай 21332 манатни 58 кепек взносарни статистикади заз тайнарнавай умуръдин а кыл - 138 варз - фикирда къуртла, 2011-йисан 1-августдилай зи пенсия гъар са ваца 154 манатни 59 кепекдин артух хъун лазим тир. Гъа жавабдай малум жезвайвал, Мегъарамдхурун районда авай Россиядин Пенсийрин фондунин управленидин начальник А.М.Къазиев зун, арзачи, тир гъалда гъавурдик кутун ва цийи къипелай пенсиядин гъахъ-гъисаб къиле тухун тапшурмашнава. Амма нетиха тахъуниди кар суддал аватна. Мегъарамдхурун райондин судди 2013-йисан 9-октябрдиз вичин къарап акъудна: заминламишнавай взносрай кланзавай пул вахкун тийидай. Республикадин Верховный суддин апелляциядин инстанциядин къарап къуватар тұна, анжак Мегъарамдхурун райондин суддин къарапда къалурнавай пулунин къадар галасиз. Алай девирда ихътин судрикай атай наразивилериз кихлигдай региондин умуми юрисдикциядин 5-кассационный суддин 2021-йисан 14-декабрдиз и меселадиз талуқ яз вичин къарапни акъудна: "оставить без рассмотрения" (кихлиг тавуна тун).

Гъа им я жал гъакъикъат - девирди гъакъикъи зегъметдиз къvezvay (гүзвай) къимет?!

Дата	Страховые взносы		Ожид. период	Сумма увелич.
	Начисл.	Уплач.		
01.08.2004	14123,90	12581,85	132	107,00
01.05.2006	17549,49	18596,60	120	146,25
01.07.2007	11781,98	10870,32	120	98,18
01.09.2008	14054,64	13355,62	120	117,12
01.08.2009	16246,72	16028,35		

Саид-Агъмед Абдурашидован - 90-йис Фулфандин хабардар

Саид-Агъмед АБДУРАШИДОВ Рутул райондин Хъульпудрин хуърий чав эхиримжи саки 50-йисуз гъар жуъре месэлайрай хабарар агақъарзавай мухбиркай сад я. Чаз чидай делилралди, пешекар журналистрин Союздиз къабулнавай авторрикайни и хуърий ам сад лагъайди я. Тек тар тата тахъурай лугъузва. Ятлани Саид-Агъмед Абдурашидова чи газетдинни халкъдин арада еке алақъа-чидин везифарай тамамарзава.

Чаз ам чкадал алай хусуси мухбир хъиз я. Хейлин месэлайрин гүгъульна къекъуын - гъам Хъульпудда ва гъамни Рутула - чна адал ихтибарзавай. Яни вичин асул везифа муаллимвал тиртлани, газетдин векилвиллин истемишунрив-маса савкъатар гуналди къейдна. РФ-дин журналистрин Союздин членвилени ам редакцияни теклифна.

Мухбир хъиз, С.-А.Абдурашидова художественный эсерар (шириратдин ва гъикяйтдин) къхинизни еке итиж ийизва. Адан хейлин шириар, басняяр, поэмаяр чи газетдиз ва маса изданийриз акътнана.

Халкъдин сивин яратмишунар къватл хъувунални ам рикливай машгъул тир. Вичин эсерар санал къватлана, мухбирди 2005-йисуз "Фулфандин авазар" тъвар алай ктаб чапдай акътнана. Хейлин эсерри гъелелиг чеб ктабар яз акъудун вилив хъзвана.

С.-А.Абдурашидован рехъ адан руш Мегъри Абдурашидовадини къунва. Махачкъаладай чаз къхизвай хъсан авторрикай сад гъам я. Ада чав метлеблу хабаррикайни куруу маңызлаар агақъарзава, лирикадин шириарни. Бубадин ирс руша хейлин девлетлу ийизва.

И ийкъара яшлу муаллимдин ва мухбирдин 90-йис тамам хъянва. Чна и дережа ада зикрин сидкъидай мубаракзава.

Къуй Фулфандин авазрин Зайиф тахъуй тавази!..

Агъадихъ чна авторди халкъдин сиверай къхин хъувунвай эсеррикай чапзава.

Кири Буба

Киридай тир Кири Буба,
Ам са зурба къачагъ тир.
Дуъз лагъайтла, кесиблиз,
Ам къачагъ вай, къучагъ тир.

Девлетлуйрин девлетар
Хъланда ам къакъудиз.
Пек-партални кесиблиз
Хъланадай ам агуудиз.

Вич хъиз виклергъ итимар
Къватлана Кири Бубади.
Сарагай тир Исаил,
Ахъцегъай тир Агъмедин.

"Магъан там" макан хъана,
Юлдашарни галаз чеб,
Башламишна къакъудиз
Девлетлуйрин мални хеб.

Гузва абур базарда,
Къазанжияр санбар я.
Кесиб жемят ятлани
Каш чулагъаз лап бизар я.

Эхиз хъанач и къвалах,
Кири Буба килигна.
Физвай парар гъар патахъ,
Къакъудиз, лаш илигна.

Табасаран округар,
Бакудилай эгечина.
Авай къадар ветегар,
Дербентдилай хечина.

Самурдинни Къуредин
Округарни агатна.
Ибур вири Бубадин
Гъилин къанник акатна.

Девлетлуйрал илиттай
Харжар къватл изгечина.
Гила пулар кесиблиз
Ам пай ийиз эгечина.

Хъана адет вириз
Гъа идакай лап къеви.
Къанун гвайди гъа ихътин
Хъана Буба Киливи.

Кесиблиз и къвалах
Хъана пара бегенмиш.
Чуру хабар атайла,
Ийизавай къутармиш.

Экъечайла акси кас,
Хабар гузвой Бубадиз.
Мягъкем жезвай лугъур къван,
Душман къведай къайдадиз.

Дербентвидиз къан хъана
Агълабрикай гүзел руш.
Тухун вичин гададиз
Ихътин чагай тлавус къуш.

Лугъумир къван, рушазни
Авай хуъре къани яр.
Къани гада кесиб тир,
Тукъвенач мад гадад кар.

Девлетлуйрин гадайриз
Гузвой рушар гъамиша.
Кесиб гада фикирлу
Хъана авай гъамиша.

Хъана кесиб гададиз
Юль-къандавай хажалат.
Хабар гана Бубадиз
Ина авай агъвалат.

Свас тухудай вахт вилив
Хъзвай дайм Бубади.
Вичин чулав бахтуникай
Фикирзай гадади.

Алукъана вахт свас тухудай:
Дербентвияр атана.
Пашман хабар агақъай
Буба иниз акътнана:

- Тухудач свас санизни,
Агақъада ам Дербентдиз.
Тухуда свас вич къани
Хуърун кесиб гададиз.

Хуърунбурун мурад тир
Свас тухун и кесиблиз.
Бубадин гаф садавайни
Хъанач луда отказиз.

Хъана зурба шадвилер,
Бубади лап лагъайвал.
Дербентвияр хъфена,
Свасни гвачиз, атаявал.

Хабар нивай лагъайтла,
Хандин хиз хъанач свас.
Хъель акатай хандини
Къватлана къерет! - яхцур кас.

Гъар садаз виш манат пул,
Яракъ гана вириз:
- Къена къанда Бубади,
Ам душман я чахъ галаз.

Буба рекъиз яхцур кас
Фена агъбай винелди.
Гъуллейрин къвати ван-сес
Гъатна Килийрин хуъре.

Тамук квай Бубадиз
Яхцур касни акуна.
Гана гуълле вириз,
Къена, абур гардана.

Яхцурдакай ибур я
Амукуйбур - ругуд кас.
Магълуб хъайи дербентви
Амукуна гъакъ чулагъаз яс.

Инсанарни телефона,
Пулни фена, яракъни.
Арадал затл татана,
Амукуна гъакъ явакъни.

Башламишна и къалай
Акътнана Бубадин ван.
Вири Күре халкъариз
Игит хъана гзаф къан.

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Вирибуру Бубадиз
Ийизавай гъуърметар.
Пайзана луз кесиблиз
Вичихъ авай девлетар.

Агақъанавай са жегъил.
Физвай хуърий экъечна.
Гъалтнамаз ам Бубадал,
Суъбетариз эгечна.

- Физва гила, Буба, зун,
Свас гъун патал къватл из пул.
Чидач, валлагъ, фидай пад,
Герек къеда харжи бул.

Бубади суал гана:
- Вуч гъизва на анай бес?
- Сусаз пекер хида,
Жуван къвализ - яргъан-мес.

- Санизни вун фидай туш,
Пек-парчани завай ваз.
Мадни вуч къан ятла хуш,
Вири затлар лагъ на заз.

- Исят къведа чувудар
Агъадихъай винелди.
Вуч къандатла, абурувай
Къачуда ваз Бубади.

Агақъана, салам гана,
Атайбуру савдадиз.
Къуна салам абурун,
Икрамна са Бубадиз.

- Вуч къан ятла, къачу ваз,-
Лагъана икл Бубадиз.
- Заз - вай, пекни парчани
Къандава и гададиз.

- Акъл ятла, на са метри
Гъана къанда чарасуз.
Лагъана икл гададиз:
- Яргъиди хъуй къадарсуз.

Вад метр алай яргъи таз
Гъана тамай гадади.
Гъар жуъредин парчадай
Яна метри Бубади.

Зурба метри жагъана,
Савдагарри лагъана.
"Кири Бубадин метри"
Лугъуз, чавни агақъана.

Девлет жагъизвай вичин
Гадани лап дири я.
Килигайла и тамуз,
И метри лап курув я.

Къандатла лагъ ви сусаз
Гила, гада, вуч герек?
- Туплалар, япагъанар
Хъун патал зи свас гуърчег.

Къандай затлар гадади
Вири вичиз къачуна.
Мад вуч лугъун, Бубади
Гада рази авуна.

Мазали АЛИ

Жемятдиз
Хейлин вахт тир ашуку яз чун
риклий,

Амма къеви цаз хъана
чи рекъеллай,
Къани рушахъ галаз умъур
тухудай.

Кесибили рехъ ганач заз,
жемятар.
Низ хабар тир къве жегъилдин
риклий,

Низ къайгъу тир хуъре и сес
хъунай?

Вилер акът тийиз къани
гүгъульны,
Амазма зун къурайди хъиз,
жемятар.

Гъикъван кузва зун хътингур икл
чарада,
Фекъид, фалчи жерягъди, гъакъ
масада,
Юзбашидин зунжур гъиле авайда
Яшамиш жез вугузвач чав,
жемятар.

Зилиди хъиз, фугъарая
фитлиндай,
Мульфтехурап мус акътада
арадай?

Къульне - эксик адетарни лап
тергдай
Алидиз гъа югъ аквач жал,
жемятар.

Жегъилприз тавакъу

Яхцур балкъан хъуй са жуъре,
Вири затлана атуй рекъе,
Къачудай хъиз Къубад къеле,
Зи дердиниз дарман атуй.

Хайи ватан вилериз зи,
Пай таххайтла умъурдиз зи,
Хабар це фад эллери зи,
Зун къабулдай карван атуй.

Гъурбатда заз амач мумкин,
Гъарайдиз ша, жегъилар, къун.
Акун патал къамат хуърун
Зи багърияр мугъман атуй.

Алидин гъал чуру я лагъ,
Саз къур гъилер къуру я лагъ,
Зун, ватан, вал къару я лагъ,
Яхцур жегъил-жаван атуй.

Амираслан МИРЗАБЕГОВ

Къудар

Гъикъван къеве гъатайтлани,
Гардан чна гъич къир тийин.
Ивидай сив ацайтлани,
Чи душманриз гъич чир тийин.

Инсанар яз халкъана чун,
Чахъ фальумдай къильер хурай.
Чуру крар акун патал
Лекърен хци вилер хурай.

Дуст акурла, элкъведай къиль
Гъисабун дуъз ян къиликай?
Дидедикай хабар тахъур
Вучда ахътин на риклий?

Ватандилай гъил къачурдан
Гъалар михъиз дегиш жада.
Са чина вай, гъакъ риклени
Акът тийир бириш жада.

Хатур къанда гъамишанда
Акал жеда чавай далу.
Яланчиин чалахъ тежен,
Чарчинди я адан пару.

Ватанперес инсанар я,
Чахъ къурхусуз риклери ава.
Риклери чи милайм
Хакъ тийир эквер ава.

Чун чандивай садран тежен,
Риклени иви рекъидалди.
Итимвилин умудар жен,
Дидед хана рекъидалди.

Лув квай къванда вирт гъизвайд
туш,
Ам гъизвайди са чиижре я.

Кутуналди яц күтэндик,
Лугъудани "ам лежбэр я"?

Къизилд къимет аватдани,
Ам къарадай асундани.
Дуъз инсан я лугъуз жедан.

Цалцлам рахаз акуналди?

Темпелдиз

Вун гилани ксанмани?
Нисинин вахт хъанва, темпел.
Югъ жедалди къарагънава,
Цукъвер, чиижер, гъатта денбел.

Менфятсуз яз физва йисар,
Вун и кардал рази жемир.
Тади кутур на ивидик,
Вун икъван фад къузыз жемир.

Рикле чехи къаст хъайила,
Къведа гъар са кар ви гъилляй.
Алатда ви темпелдин твъвар,
Аватда вун халкъдин виляй.

Ашукъ жеда вун умъурдад,
Къарадай къведач къвалах тийиз.
Намусди вун секинз тада
Твъвар амукъун патал михъиз.

Сив агалун хъсан жеда,
Тийижирвал къалурдалди.
Жувалай вил вегъен чна,
Чарадан твъвар къацурдалди.

ЧУБАРУКАР

Гатукай гаф

Ингье гатун юкъ алуқынава. Йикъар яргы, ишфер курурь, виридалайни чими вахт. Гад парабуруз ял ягъунин тіамілірин ва я рухсатрин сяде я. Хейлин аялри гатун лагерра ял язана. Мектебра кардик кутунтай ял ядай кіалерни тіамил туши.

Гату гъам аялрин, гъам яшлубурун (диде-бубайрин) вилик хейлин лап вәжисблу месәляр эңгизава. Мектебар үйи кіелүнин үисаз гъазуринни вәжисблу месәла я.

Гад агудин, чұллера, салара, басылар ағакынавай бегъерар вахтунда ківатін мадни чөхі везифайрык ақатыза. И ғашв аяларни чөхібүрлай күлгүх ақъаззаза. Дағылух хүрера, месела, Хине, Фия, Күрүшидал, масанра жесгүйлири чинин яшлу чубанарни малдарар эvezзаза.

Эхъ, гад гъарай я лугъузва. Гатун са йикъа хъультіүн варз тұхарзазайди чи халқын камаллу маҳарани мисалра къейднава.

Гатукай камалла гәзф мисалар ава. Гад гарув вугумир, яни вахт гъавайда ракъурмир, гатун бегъерар пуч хүн мүмкін я. Гатуз ксайди хъультіүз шешъба лугъузва. Күз лагъайтіа, гатуз тавур крат хъультіүз ахакъарыз жедач...

Гүрметлу дустар! Акваза хын, чи вилик гатун гәзф везифаяр ква. Яни ялни яғыз, асул везифаярни тамамарна кіанзана.

Хъсандиз ял ягъун хъсан зегъмет чүгүн галашиб жедайди туши. Рагыни, чимни, ядни, михын гъавани, къацу ялахарни, мублагы тамар - багъларни чи сирдашар, дустар тирдал шак алач. Абурукай хийирлудақас менғіят къацу чир жен... И чинин материалини гъа кар субутзана.

Мерд АЛИ

КъуытI - къуырьтI

Max

Гатун вахтунда тамун яхадай аваҳзевай къарасуди рұғьыдиз нуш тағудай чан алай затті бажағын жеда. Зүнни са сеферда жуван хтуп галаз и серинник ашуқынавайла, и кардин шағынды хъана. Лап тъя патавай хызы къақын аршызы кылл хажнавай къавах тарцин хилеп са къушра (чинра адаz Цавяр лугъуда) вичин жуъреда мани лугъузва:

*КъуытI-къуырьтI! Вягъ-вягъ!
КъуытI-къуырьтI! Вягъ-вягъ!
Гатун цілг я - фад къарагъ!
Къаршламиши күнне разы!..*

Къушран и маниди зи хтулдизни лезет гана.

- Я буба, къушариз чалар чидани?

- ГыңкI мегер! Ингье. Яб це! Цавярди - датдана къақынра лув гудай къушра, гатун лезет къаңы, чан сағылам ая лугъуз, мани язана.

- Цавярди заз са маҳни ахъайна, - хтулдин фикір желбна за. Вилем мадни хци хъана, ам маҳунин сүзгүйләрда гъатна.

- КъуытI-къуырьтI я зун. Цавун къуш ятлани, за жуван муг чилин къалин кул-кусра ийида. Akl, анив са жуърединни вагъышидивай агатиз тежен. Ихтиин муг гарариз, марфа-ризни ачу жеда. Ам винелай къа-лини пешери кіевзана. Анжак чиляй гъулягъ, я тахъайтла, маса вагъышы

(чакъал, сикI, машах) агат тавуртla, садазни ахътин муг алай чка чир жеда. Шарагар чөхі хъайла, абурун муг и къақын тарап я. Зани шадвиляй жуван манидал илигда:

*КъуытI-къуырьтI! Вягъ-вягъ!
Тіамил ксус! Фад къарагъ,
Нуш хурай көз гатун разы!
Гъар са бала хурай сағъ!..*

Амма чи балайрин геле къе-къевзай зулумкары, нефс къати иблицар тімил туш. Абурап къа-равулал тухун тавуртla, иблицир чин иблис крат къилиз акъуда.

Са сеферда, зи манийрихъ яб акализ, яру СикI къведа. Akl зи та-рифарда хын, гъатта вичиз зи ба-лайрихъ галазни шадвал ийиз кълан-зана лугъуда.

СикIрен фендигарвилікай заз хабар авайди я. Ви тарифна, вав гый фуни къақында иблизиди.

За адаz зи балаяр яшамиш жез-вай чка, яни гынниз къедатла ла-гъана. Зи къуншидал алай къуль-гъуздын муг къалурна. Къульгъуздын СикI къведайдакай хабардарна, чи шарагрихъ галас шадвилер ийиз къланзана лагъана.

Къульгъуздын СикI къаршламиши гъазур хъана. Зани вилив хъзвай.

Агатда СикI са әкүнханъ, парабур ксаны амайла, вичин фикирдай зи шарагар авай мукав. Твада күл-къалин цацарин кул-кусда - ана, ви-

чин цацар - хъелер хажна, элкъвей къватынан ушамыш къульгъур жеда!

СикIрен күлф akl ивилиши же-да хын, факъирдиз фир-тефир чка дар хъана. Хқадарна къулухъди, алуқыда далудиҳъди жиқидин ца-царап. И кардини адан иштіяъар ква-дарна. Катда СикI кыл тұлківейвал.

Гъалтда адап салай хквездай чапрас къуыр.

- ГъикI хъана, СикI-СеркIвер хала? Мереяр гәзф тұлдыры хын я хын?

Күлфүкай яру миже къахъзаша...

- Эй баҳтавар! Ваз көкей ха-бар ава. Мереяр тұлнытайтын къай-гъу тир. КъуытI-къуырьтI лугъудай лутуди алдатмишна зун. Вичин муг я лагъана, къульгъуздын муг къа-лурна. Ингье за тұлұр мерея...

- Бес гъамиша вұна ийидани лутувал? Ви амалри бизар тавур-ди и тамара амат?.. Чарадан къа-лар пер чурунин, чунынхүнрін эхір гъихътнди ятла, чир хъухы!...

КъуытI-къуырьтI сағърай. Гъве-чи нүккI ятлани, ам валай акъуллу хъана...

Ингье, хтуп, пыхтинг мах КъуытI-къуырьтI заз ахъайнатла...

- Вунни сұғыуырчи я, буба. Къу-шаринни ніхіхірн, векъер-къаларин чалар чида.

- Гъахъ я, бубад какул! Ихтиин къалин тамун яхада, ихтиин михын къарасудал тібіатдин чалар ваз-ни чир жеда. Чир тавун айиб я. Чунни чи тібіат сад хъун, сад-садан гъавурда ақын лазим я. Чна - тле-биат, тібіатди чун хұзва...

Квездидан?

Тібіат хүн патал...

Чун элкъуэрна къунвай алемда, инсаныз хабар авазни, авағиниз, хейлин набататар, гъайванар, къушар, гъашаратар, балуғъар къвердавай тімил жезва. Бязибурун тіварарни, лап кытбүр ва надирбүр яз, тібіат хүнин Яру тібіат гъатна. Абу ягъунал, терг авунал къанун-къайдадалди къадагъа эңгизана. Ятлани...

Месела, чи патара, Самурдин тама, хейлин тарапин жинсер кважынава, парабур кважынин цаңцәл ала. Гъавиляй Самурдин там саламатдиз хүн патал махсус серенжемар къабулзана. Тарапар, кул-кусар атлын, кун, терг авун ақъва-зарнава, цийи къелемлұхар арадал гъизва.

Гъа тегъерда къушарин, тамун гъайванрин, балуғъарин алемни хүн патал къилдин къанунар ва серенжемар кардик кутунва.

Алай вахтунда Самурдин там Вириорсиядин метлеб авай милли паркуниз элкъуэрнава. Анағ туристар, мұғманар, аялрин яшлубур патал ял ядай, сияғатдай лап къулай чка

я. Анжак къадирлувлелди эгечіна къанда. Ичи пакетарни птуклай, ханвай къапарни кларапас таз-ваъ. Тама цаляр хұ-вун генан хаталу ва зиянлу кар я.

Дүньядал аламатдин чкаяр, гъакъван кыт гъайванарни күшар гәзф ала.

Месела, Китайдин пандаяр-чепел къиметлу хам алай се-вер - хүн патал махсус фермаяр арадал гъанва.

* * *

Чина Амурдин пеленг хүнин кар государстводин милли проектирай сад я. Абурап гъуырч авунал къевелай къадагъа эңгизана.

* * *

Каспий гъулье бекре ва къизил балуғъарин жинсер лап тімил хұннан килигна, абу артухардай махсус заводар (ба-луғъарин шарагар артухариз, гъульпүз ахъайдай) кардик ку-тунва. Ахътин завод чи пата Приморский хурурлын патав фад-лай кардик ква...

* * *

Тібіатда къуразвай гъульер, вирер, вацарни малум я. Дағыустандын мулкуналы "Суходол", "Сухая балка" ва маса тіварар алай вацар алайди чи республикаидин географиядин картадай чириз жеда.

Аялриз кіела!

Даниял МЕГЬАМЕДОВ

Галукъайла ракъин нур

Яваш-явша хүрелай
Ийfen перде алатна.
Ярап яна дагълариз,
Ракъин нурар ақытна.

Ачук хъана қавун тағъ,
Экъечайла экү рагъ,
Шад, хуррам я баҳча, бағъ,
Галукъайла ракъин нур.

Цавун аршдиз тамашна,
Лекъре вилер агаджна,
Цүкведи кыл хажна,
Галукъайла ракъин нур.

Анжак ама са Садикъ,
Къарагъ тийиз айвандик,
Кыл кутуна яргынди,
Галукъайла ракъин нур.

Хатурлу къуншияр

Чукул сұхна халидиз,
Къарагъна Шабан.
Эвер гана Алидиз -
Къуншидиз клубан.

Теклифаза хали нез,
Ша, дуст, чи ківализ.
Ихтиин чаз нямет гайи
Аферин чилиз!

Хатурлу дустар хъунухъ
Хуш къведа риклиз.
Сада-садаз күмек гүн
Къуншири чипиз.

Күта герек хъайила,
Күта гузва Алидиз,
Бағъда ичер къватдайла,
Күмек гузва къуншизи.

Къеда санал чирзава
Гъамиша тарсар.

Шабан, Али - къуншияр,

Я кіеви дустар.

За күмекзава

Къарагъна фад пакамаҳ,
Физзардяк ийида.
Сагълам хъун патал беден
Къайи целди чуъхуда.

Къумек гуда дидедиз,
Булахдилай яд гъида.

Ахпа фена за сала
Бубадиз күмек гуда.

Къацу, чөхі чичекар,
Лацу, элкъвей келемар,
Афниярни халияр,
Тазаз кутур къелемар,

Пурпу ийиз, яд гуда...
Ақунмазди зи ківалах,
Буба гзаф шад жеда,
Заз аферин лугъуда.

(мәрек)

Имуча-мucha, муч халича:
Цил цана тарцин пұна,
Экъечайдали дамахна.

Чөхі жердаа тарциз
Аруш жез-жез акъахна.

(тәхж)

Имуча - мucha, муч халича:
Им гъыхътн къуш я? Чилин
Кланик хада какаяр.
Дүвүлдикай ахъайда
Вичиз ухшар балаяр...

(фұлдай)

Имucha-мucha, муч халича:

Иви квай яру тан

Чөхі жеда нақъада.

Вичиз хабар авамла?..

Чуру жеда гъавада.

(дәнгіләчілік)

Чи ватанэгълияр - гъар сана “Байконур” космодромда

*Запасда авай полковник Алибуба Къазибеговашъ
РФ-дин оборонадин министерстводи ганвай са жерге медалар ава*

Бикеханум АЛИБЕГОВА

Къасуман хва Алибуба КъАЗИБЕГОВ 1970-йисан 5-февралдиз Кылар райондин Селягъ-Уба хуыре дидедиз хъана. Мектеб акылттарайдалай къулухъ ада Камышинский высший военный командный училищеда чирвилер къачун давамарна. Къейд ийин хъи, ина СССР-дин Яракълу Къуватрин эцигунардай къушунар патал офицерар гъазурзаяв.

1991-йисуз чи ватанэгълиди агалкүнуралди училище къутягъна. Къисметди Байконурдиз акъудай А.Къазибегова ина хейлин йисара, инженер яз, жавабдар къулугъар беъемарна. 2006-йисалай ада “Байконур” космодромда “ЦЭНКИ” (Центр эксплуатации объектов наземной космической инфраструктуры) АО-дин филиалдин космодром “Южный” центрадин директордин заместитель, къилин инженер яз зегьмет чугвазва.

Къейд ийин хъи, къулугъдин рекье къалурнавай агалкүнур, на-мусувал ва алакүнур фикирда къуна, запасдавай полковникуздиз

РФ-дин оборонадин министерство-дин, ракетайринни космосдин хилен карханайрин, жемиятдин тешкилат-рин патай медалар, гъурмилетдин грамотаяр гана. Абурун арада, гъелбетда, “Байконур” космодром-дин центрадин шабагъарни ава.

А.Къазибегова вичин уймуль-дин юлдаш Мутьульбатахъ галаз санал чешнелу хизан арадал гъан-ва. Ватандивай яргъя яшамиш жез-

ватлани, абуру хайи хуырел, мукъ-вабурул къил чугвадай мумкинвал жагъурзава.

Чаз цавун бушлухриз лув гудай техника патал маҳсус дараматар эцигуник чехи пай кутазвай ватан-эгълидихъ чандин сағъвалин яргъи уймуль хъана кланзава. Къуй чи ца-варгъамиша экубур хурай! “Бай-конур” космодромда лезги хва чехи къулугъудал хунал чна дамахзава!

Къу ихтиярар Къайдаяр чурайла

Улакъ гъалдай ихтиярар гузай документдикай магърумарзай 5 дуьшуши

Чакай гзафбуру машинар гъалзава. Гъавилия чаз рекъерин гъерекатдиз талукъ къанунар, къайдаярн хъсандиз чир хъун лазим я. Тахъайтла жермеяр гуниз мажбур жеда. Бязи дуьшушра лагъайтла, улакъ гъалдай ихтиярар гузай документдикайни вахтуналди мағрум хъун мумкин я. Гъихътибур я дуьшушшар?

Лагъана кланда, улькведа къабулнавай къанунрал асаслу яз, улакъ гъалдай ихтиярар гузай документдикай 5 дуьшушда мағрумзава:

1. эгер машиндин нумраяр акеазеачта я абу-ерли алачатла (мағрумарзай вахт 1-3 варз);

2. эгер машиндал алай нумраяр къалпbur ятла (6-12 варз);

3. пияндиз машин гъалайла (1,5-2 ийс);

4. рекье машиндин ийгинвал къанундалди тай-нарнавай къадардилай са шумуд сеферда газафарайла (превышение скорости на 60-80 км/ч) (4-6 варз);

Рикъел хуъх: инспектордиз къуне рекъерин гъерекатдиз талукъ къанун чурунай чкадал квевай улакъ гъалдай ихтияр гузай документ вахчудай ихтияр авач.

Порталдин къумекдалди

ва. Цийи къайда порталдин сайтда “Платежи” разделда ава.

Рикъел хин, “Госуслуги” порталдин къумекдалди, къвалай экъечи тавуна, налогрин, приставри истемиш-заявай буржар, государстводин харж, рекъерин гъерекатдиз талукъ къайдаяр чурайла, тайнарзаявай жер-меяр, жуъреба-жуъре къулугъуриз (мисал яз, газ ишлемишунай) талукъ пулар гуз жезва.

Квез чидани?

Виридалайни екебур

Амазонка

Хейлин вахтунда Нил дуьнъядин винел виридалайни еке вац яз гысабзаявай. Амма 2007-йисуз Бразилиядин алимри Амазонка вацун чешме (эвел къиль) Мисми твэр алай дагъада муркадин къаябрек квайди тайнарна. Идалай гъульбъуниз, 2014-йисуз, маса алимри къилье тухвай ахтармишунри къалурайвал, Амазон-кадин эвел къиль Мисми дагъада ваъ, Кордильеры Руми Круст твэр алай дагъада авайди якъин хъана. Ам Перудин Мантаро вацун вини къилье ава. И делилри адаз виридалайни еке вацун дережа гана.

Санлай къачурла, Амазонкадин яргъивилел тах-минан 6992 километр ала. Вацун гъяркъувили лагъайтла, ам авахъзаявай бязи мулкара 190 километр теш-

килзава. Амазонка Бразилиядин, Перудин, Боливиядин, Колумбиядин, Эквадордин, Венесуэладин, Гайанадин мулкаралай авахъзава.

(КъятI ама)

Улькведа ва дульньяды

Джонсонан ният

Великобританиядин виликан премьер-министр Борис Джон-сонах элкъвена и къулугъудал хъведай ниятар ава. Идакай “The Sunday Times” изданиди хабар гузва.

Джонсонан фикирдади, улькведа гъукумдин къилиз вуж атайтлани, и кар консервативный партия патал еке бедбахтилиз элкъвела. Идалай къулухъ Великобританияда гъалар пайгардик анжак са адавай кутхаз жеда.

Чешмедин малуматралди, премьер-министр хъядай сечкийра иштиракун патал улькведин финансрин виликан министр Риши Сунакан ва къецепатан краин министр Лиз Трассан кандида-турайрихъ галаз санал Борис Джонсонан кандидатурани куту-нин тереф консервативный партиядин 7000-далай виниз членри хузыва.

Рикъел хин, алай йисан 7-иулодз Б.Джонсон премьер-министрдин къулугъудилай элячына. Ада ихтын къаарар улькведа ара-дал атай сиясадтин кризисдихъ галаз алакъалу яз къабулна.

Газдин къитвал

Великобританияда газдин къитвилин вилик пад къун патал чқадин агъалийриз къвалера газ ва электроэнергия къенят аву-низ эвер гун мумкин я. Идакай “Telegraph”-ди хабар гузва.

Чешмедин делилралди, Европадин союзник акатзаявай уль-квейра къведай вацралай ишлемишзай газдин къадар 15 про-центдин тымиларда. Къейд ийин хъи, ихътин къаарар хъультуъз газдин къитвал тахъун патал къабулнава.

Европадин са жерге ульквейра ихътин гъаларал атунин къи-лин себеб Урусатди “Северный поток - 1” турбадай къецепатан ульквейриз ахъязавай газдин къадар тымиларун я. Муракаб гъалар иллаки Германияда, Австрияда ва Францияда арадал атанва.

Шольцак тахсир кутазва

Немсерин “Welt am Sonntag” газетди Украинаидив яракъ ага-къарун яргъал вегъинай Германиядин федеральный канцлер Олаф Шольцак тахсир кутунва.

Изданидин малуматралди, Киевдин “IRIS-T SLM” къурулушар маса къачуз кланзава. Абурун къумекдалди асул гъисабдай само-летар, вертолетар, пилот галачиз лув гудай аппаратар, жуъре-ба-жуъре ракетаяр язава.

Киевди чиз и жуъредин яракъ герекзаявайдакай гъеле июл-дин эвел къилера хабар ганай. ФРГ-дин экономикадин министерстводи Украинаидин патай атанвой тілабун къилиз акъуддай къаарарни къабулна. Амма и месэләдиз талукъ эхиримжи къаарар федеральный канцлердин ведомстводи къабулна кланзава. Ан-жак эхиримжи пуд гъафтедин къене Шольцан администрацияди и месэләдай са жуъредин къаарарни къабулнавач.

ЛДПР-дин теклиф

Госдумада Москвада авай Киевдин вокзалдин твэр дегиша-рун теклифнава. Ихътин теклиф ЛДПР-дин патай депутат Васи-лий Власова ганва.

“Подъем” изданидин малуматралди, Киевда Москвадин прос-пектдин твэр дегиша-рунава. Депутатди, Украинаид къабулнавай къаарардиз жаваб яз, Москвадани вокзалдин твэр дегиша-рун гerek тирди къейдана.

Виликдай и вокзалдат “Брянскдин вокзал” твэр алай. 1934-йисуз адан твэр дегиша-рунай. В.Власова вокзалдин твэр дегиша-рун патал Москвадин мэр Сергей Собяниназ чар рекье твадай-вал я.

Къати марфар къуникиди

Алатай гъафтедин эхирра къати марфар къуникиди Сочида къетен гъаларин режим малумарна. Идакай вичин Телеграм-каналда шеъбердин мэр Алексей Копайгородскийди хабар гана.

Адан гафаради, пуд йикъян къене къвайи марфари шеъбер-дин хейлин районриз еке хасаратвилер гана. Селдин хурук ака-тая са дишеғли телефон хъана, цукуралди инсанар къутармишиз алакъана. А.Копайгородскийди къейд авурувал, ихътин марфар Сочида эхиримжи йисара ерли къванвачир.

Къати марфар къунин нетижада яд акъалтуниди хейлинбу-рун улакъризни еке зиянар хъана. Бязибур лагъайтла, гъатта ре-монт хъийидай гъалдани амач. Абуруз пулдин къумекар гун патал шеъбердин гъукумдин къилевайбуру страховой компаний-рихъ галаз рахунар къиле тухузва.

Мехъерик - къиникъ

Ирандин Фирузабад шеъберда свас вичин мехъерик телефон хъана. “The Sun” изданиди хабар гузайвал, къиникъин себеб бедбахтилиз дуьшушшы я.

Махваш Лехеян 24 йис тир. Мехъер къизгъин тир арада муль-манрикади сада гъурчехъандин тфенгдай гъуллеяр ахъйна. Абуруз пулдин къилихъ галукуна.

Махваш Лехеят тади гъалда азарханадиз агакъарнатлани, ду-хтуривай адаз къумекиз хъанач. Тфенгдай ягъайди чамран имидин гади тир. Дуьшушдилай гъурчъуниз катай ям, са къадар вахт арадай фейила, чқадин къанун-къайда хуьдай органрин векилри къуна. Малум хъайивал, адаз тфенгдай ягъиз ерли чиз-вачир.

Чин гъазурайди - Агъмед МАГЬМУДОВ

ИСЛЕН, 1-август**РГВК**

07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Годекан» 0+
08:40 Республиканский хоровой фестиваль «Песни Родины моей» 0+
10:35 «Мир Вашему дому»
11:05 «Служба Родине» 12+
11:20 «Человек и право»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 X/f «Ожерелье для моей любимой» 12+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30, 16:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:10 Мультфильм 0+
16:55 Тележурнал «Хочу все знать» 0+
17:10 «Время говорить молодым» 12+

17:45 Т/с «Графиня де Монсоро» 5 с. 16+
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Дивительные горы»
21:05 «Ульяна спросит» 0+
21:50 Д/ф «Сентябрь...последний» 16+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/с «Исчезновение» 36 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05:00 «Доброе утро». (12+).
09:00 Новости.
09:20 «АнтиФейк». (16+).
10:00 «Жить здорово!» (16+).
10:45 «Информационный канал». (16+).
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Дивительные горы»
21:05 «Ульяна спросит» 0+
21:50 Д/ф «Сентябрь...последний» 16+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/с «Исчезновение» 36 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Маданият» (на аварском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном».
12:00 Новости.
12:15 «Информационный канал».

НТВ

05:00 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном».
12:00 Новости.
12:15 «Информационный канал».

ДОМАШНИЙ

06:30 Д/ф «Преступления страсти». (16+).
07:00 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09:25 «Давай разведемся!»
10:20 «Тест на отцовство».
12:30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13:30 Д/ф «Порча». (16+).
14:00 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
14:30 Д/ф «Береговая охрана». (16+).
15:00 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
16:00 «Сегодня». (16+).
16:50 «За гранью». (16+).
17:55 «ДНК». (16+).
19:00 «Сегодня». (16+).
19:50 Т/с «Десант есть десант». (16+).
21:40 Т/с «Под напряжением». (16+).
23:35 «Сегодня». (16+).
00:00 Т/с «Пес». (16+).
02:50 Т/с «Братаны». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:00 «Настроение».
08:30 «Петровка, 38». (16+).
08:40 Т/с «Последний кордон». (16+).
10:40 Д/ф «Николай Карабенцов. Нош Бельмондо». (12+).
11:30 «События». (16+).
11:55 Т/с «Практика». (12+).
13:40 «Мой герой. Ирина Понаровская». (12+).
14:30 «События». (16+).
14:50 «Город новостей». (16+).
15:10 X/f «Верю не верю». (16+).
16:55 «Прощание. Николай Еременко». (16+).
17:50 «События». (16+).
18:10 «Петровка, 38». (16+).
18:30 X/f «Жизнь, по слухам, одна». (12+).
22:00 «События». (16+).
22:40 «Хватит слухов!» (16+).
23:10 Д/ф «Знак качества». (16+).
00:00 «События». (16+).
00:30 «Петровка, 38». (16+).
04:45 «Прощание. Маршал Ахромеев». (16+).
01:25 «Хроники московского быта». (12+).
05:30 Т/с «Батя». (16+).

ЗВЕЗДА

06:50 Т/с «Кадеты». (12+).
09:00 Новости дня. (16+).
09:30 X/f «Пятно с неба». (16+).
11:20 «Открытый эфир». (16+).
13:00 Новости дня. (16+).
13:25 Д/с «Сделано в СССР». (12+).
13:35 «Легенды армии». (16+).
14:00 Военные новости. (16+).
14:05 «Легенды армии». (16+).
14:30 Т/с «Батя». (16+).
18:00 Новости дня. (16+).
18:15 «Специальный репортаж». (16+).
18:50 Д/с «Битва оружейников». (16+).
19:40 Д/с «Загадки века». (16+).
20:30 Новости дня. (16+).
21:15 «Открытый эфир». (16+).
22:55 X/f «Слушать в отсеках». (12+).
01:10 X/f «Пятно с неба». (12+).
02:40 X/f «Моонзунд». (12+).
05:00 Д/ф «Раздвигая льды». (12+).
05:30 Т/с «Батя». (16+).

САЛАСА, 2-август**РГВК**

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 X/f «Большой сон»
10:50 «Время говорить молодым» 12+
11:30 Т/с «Графиня де Монсоро» 5 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Подробности» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Гол грима» 12+
16:00 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 Тележурнал «Хочу все знать» 0+
17:10 «Время говорить молодым» 12+
17:45 Т/с «Графиня де Монсоро» 6 с. 16+
18:45 Передача на лакском языке «Аэрчи ва агълу» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Психологическая азбука» 12+
20:50 «Годекан» 0+
21:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Кулса» 12+
00:10 «Служба Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05:00 «Доброе утро». (12+).
09:00 Новости.
09:20 «АнтиФейк». (16+).
10:00 «Жить здорово!» (16+).
10:45 «Информационный канал». (16+).
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Дивительные горы»
21:05 «Ульяна спросит» 0+
21:50 Д/ф «Сентябрь...последний» 16+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/с «Исчезновение» 36 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокх» (на чеченском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном».
12:00 Новости.
12:15 «Информационный канал».

НТВ

04:50 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном».
12:00 Новости.
12:15 «Информационный канал».

ДОМАШНИЙ

06:30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09:25 «Давай разведемся!»
10:20 «Тест на отцовство».
12:30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13:30 Д/ф «Порча». (16+).
14:00 Т/с «Знахарка». (16+).
14:30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15:05 Д/ф «Преступления страсти». (16+).
16:00 Мелодрама «Меня зовут Саша». (16+).
16:50 «За гранью». (16+).
17:55 «ДНК». (16+).
19:00 «Сегодня». (16+).
19:50 Т/с «Десант есть десант». (16+).
21:40 Т/с «Под напряжением». (16+).
23:35 «Сегодня». (16+).
00:00 Т/с «Пес». (16+).
01:55 Т/с «Братаны». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:00 «Настроение».
08:10 «Доктор И...» (16+).
08:40 Т/с «Последний кордон». (16+).
10:40 Д/ф «Лариса Лужина. За все надо платить...» (12+).
11:30 «События». (16+).
11:55 Т/с «Практика». (12+).
13:40 «Мой герой. Владимира Жеребцова». (12+).
14:30 «События». (16+).
14:50 «Город новостей». (16+).
15:10 X/f «Верю не верю». (16+).
17:00 «Прощание. Людмила Сенчина». (16+).
17:50 «События». (16+).
18:10 «Петровка, 38». (16+).
18:25 X/f «На одном дыхании». (16+).
22:00 «События». (16+).
22:40 «Хватит слухов!» (16+).
23:10 Д/ф «Ребенок или роль?» (16+).
00:00 «События». (16+).
00:30 «Петровка, 38». (16+).
04:45 «Девяностые. Голые Золушки». (16+).
01:25 «Знак качества». (16+).

ЗВЕЗДА

09:00 Новости дня. (16+).
09:20 X/f «Живет такой парень». (12+).
11:20 «Открытый эфир». (16+).
13:00 Новости дня. (16+).
13:25 «Специальный репортаж». (16+).
14:00 Военные новости. (16+).
14:05 Т/с «Чистая пробы». (16+).
18:00 Новости дня. (16+).
18:15 «Специальный репортаж». (16+).
18:50 Д/с «Битва оружейников». (16+).
19:40 Д/с «Секретные материалы». (16+).
20:30 Новости дня. (16+).
21:15 «Открытый эфир». (12+).
22:55 X/f «Черный океан». (16+).
00:15 X/f «Голубые молнии»
01:40 X/f «Лекарство против страха». (12+).
03:10 X/f «Пирожки с картошкой». (16+).
05:00 Д/ф «ВДВ: жизнь десантника». (12+).

АРБЕ, 3-август**РГВК**

07:00, 08:30, 12:30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аэрчи ва агълу» 6 с. 16+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 X/f «Верные сердца»
10:15 «Ламята пок

ЖУЛЬЯ, 5-август**РГВК**

- 07:00, 08.30, 12.30** Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Обзор газет 12+
08:20 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Большие надежды» 0+
10:55 «Время говорить молодым» 12+
11:30 Д/ф «Три грани ходового искусства» 12+
12:55 «Время спорта» 12+
13:25 «Память поколений»
14:05 «Удивительные горы»
14:20 «Полный газ» 0+
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на аварском языке 12+
15:30 «Психологическая азбука» 12+
16:00 Мультфильм 0+

- 16:50** «Время говорить молодым» 12+
17:25 Д/ф «Дагестан, как он есть» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:15 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
00:00 Д/с «Исчезновения» 38 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

- 05.00** «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!» (16+).
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:15 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
00:00 Д/с «Исчезновения» 38 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

РОССИЯ 1

- 09:00** Канал национального вещания «Рубас» (на табакарском языке)
14:30 Местное время Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.40 «Человек и закон». (16+).
19.45 Телегра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время».
21.45 «Две звезды». Отцы и дети. Финал. (12+).
23.40 «Двое. Рассказ жены Шостаковича». (12+).
01.25 Х/ф «Воин». (12+).
02.55 Х/ф «Молчун». (16+).

НТВ

- 04.50** Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.30 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 Т/с «Береговая охрана». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За границу». (16+).
17.55 Д/ф «ДНК». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Х/ф «Салют-7». (12+).
23.25 Х/ф «Кандагар». (16+).
01.10 Х/ф «Их нравы».
01.25 Т/с «Братаны». (16+).

ДОМАШНИЙ

- 06.30** «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.25 «Давай разведемся!»
10.20 «Тест на отцовство».
12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.30 Д/ф «Порча». (16+).
14.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
14.30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
15.05 Мелодрама «Скажи только слово». (16+).
19.00 Мелодрама «Отпуск в сосновом лесу». (16+).
22.45 Д/ф «Порча». (16+).
23.20 Д/ф «Знахарка». (16+).
00.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
01.10 «Тест на отцовство». (16+).
21.45 Х/ф «Ловушка». (16+).
02.50 «Давай разведемся!» (16+).
04.30 «6 кадров». (16+).
04.50 «По делам несовершеннолетних». (16+).
05.05 Х/ф «Хватит слухов!» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

- 06.00** «Настроение».
08.15 «Петровка, 38». (16+).
08.35 Х/ф «Мой лучший враг». (12+).
11.30 «События». (16+).
11.55 Х/ф «Мой лучший враг». (12+).
12.40 Х/ф «Девичий лес».
14.30 «События». (16+).
14.50 «Город новостей».
15.05 Х/ф «Девичий лес».
17.00 Д/ф «Актёрские драмы. Высокие, высокие отношения». (12+).
17.50 Т/с «События». (16+).
18.10 «Петровка, 38». (16+).
18.30 Х/ф «Сезон посадок».
20.15 Х/ф «Беглец». (16+).
22.10 Д/ф «Закулисные войны в кино». (12+).
23.00 «Приют комедиантов». (12+).
00.30 Х/ф «Парижские тайны». (6+).
02.15 Х/ф «Жизнь, по слухам, одна». (12+).
04.00 Х/ф «Волшебника вызывали?» (6+).
05.30 Х/ф «Кольца Альманзора». (6+).

ЗВЕЗДА

- 09.00** Новости дня. (16+).
09.20 Х/ф «Судьба». (16+).
12.30 Д/с «Освобождение». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 Д/с «Сделано в СССР». (12+).
14.15 Т/с «Викинг». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 «Время героев». (16+).
19.00 Д/с «Освобождение». (16+).
19.30 Х/ф «Золотая мина». (12+).
22.00 «Здравствуйте, товарищи!» (16+).
23.00 «Музыка». (12+).
23.50 Х/ф «Судьба». (16+).
02.35 «Наградить (посмертно)». (12+).
04.00 Х/ф «Волшебника вызывали?» (6+).
05.30 Х/ф «Кольца Альманзора». (6+).

КИШ, 6-август**РГВК**

- 07:00, 08.30** Время новостей Дагестана
07:20, 14.50 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Ваня» 12+
10:50 «Время говорить молодым» 12+
11:30 «Мой малыш» в прямом эфире
12:00 Чествование футбольного клуба «Динамо» 0+
14:25 «Подробности» 12+
15:30 «Мир Вашему дому»
16:00 «Арт-клуб» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 «Дежурная часть» 16+
17:05 Дагестанская кино. Х/ф «Чегер» 0+
18:20 Д/ф «Воспоминания о Расуле» 0+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:30 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
21:00 «Мой малыш» 12+
21:30 Х/ф «Первый учитель» 0+
00:30 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Людмила спросит» 0+
04:00 «Людмила спросит» 0+
04:00 «Дежурная часть» 16+

- 19:30** Время новостей Дагестана
19:55 «Точка зрения» 12+
20:10 «Дежурная часть» 16+
20:25 «Мастер спорта» 12+
20:55 «Культурный код» 0+
21:20 «Дагестан туристический» 0+
21:35 Х/ф «Людмила спросит» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
23:10 «Точка зрения» 12+
23:30 Х/ф «Встретимся у фонтана» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 Х/ф «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Людмила спросит» 0+
04:00 «Дежурная часть» 16+

ПЕРВЫЙ

- 06.00** «Доброе утро». Суббота. (12+).
09.45 «Слово пастыря».
10.00 Новости.
10.15 «Поехали!» (12+).
11.10 «Видели видео?»
12.00 Новости.
12.15 «Видели видео?»
13.40 Х/ф «В зоне особого внимания». (12+).
22:30 Время новостей Дагестана
23:10 Х/ф «Встретимся у фонтана» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 Х/ф «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Людмила спросит» 0+
04:00 «Дежурная часть» 16+

РОССИЯ 1

- 05.00** «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
09.25 «Едим дома».
08.35 «По секрету всему свету».
09.00 «Формула еды». (12+).
09.25 «Пятеро на одного».
10.10 «Сто к одному».
10.20 «Доктор Мясников».
10.45 Т/с «Я все помню». (12+).
15.35 Х/ф «Освобождение». Направление главного удара». (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «На самом деле». (16+).
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 Х/ф «Помощник». (12+).
02:10 Х/ф «Встретимся у фонтана» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Людмила спросит» 0+
04:00 «Дежурная часть» 16+

НТВ

- 04.35** Т/с «Дельта». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.20 «Поехали, поедим!»
09.25 «Едим дома».
10.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога». (16+).
11.00 «Живая еда с С. Малоземовым». (12+).
10.10 «Сто к одному».
12.00 «Квартирный вопрос».
13.05 «Однажды». (16+).
14.00 «Своя игра».
15.00 «Следствие вели...» (16+).
17.00 «Вести».
18.00 «Привет, Андрей!»
19.00 «На самом деле».
19.25 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».
21.35 «Сегодня вечером». (16+).
22.00 «Вечерние новости». (16+).
23.15 Х/ф «Первый учитель». (12+).
00.10 Х/ф «Надеине со всеми». (16+).
01.30 «Россия от края до края». (12+).
04.00 Х/ф «Поздняя любовь». (12+).
05.00 Т/с «Братаны». (16+).

ДОМАШНИЙ

- 06.30** «6 кадров». (16+).
09.50 Т/с «Свадьбы».
10.20 «Свадьбы». (16+).
10.40 Д/ф «Святые и близкие Иоанн Кронштадтский». (12+).
08.40 Мелодрама «Миллионер». (16+).
11.20 Д/ф «Сказки, подруга». (16+).
12.00 «Квартирный вопрос».
13.00 «Однажды». (16+).
14.00 «Следствие вели...» (16+).
15.00 «Следствие вели...» (16+).
17.00 «Сегодня».
18.00 «Следствие вели...» (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 «Следствие вели...» (16+).
21.00 «Следствие вели...» (16+).
22.40 Мелодрама «Белое платье». (16+).
00.35 Мелодрама «Под кабуком», 1-4 с. (16+).
00.40 Д/ф «Преступления страсти». (16+).
05.35 «6 кадров». (16+).
06.10 Т/с «Свадьбы». (16+).
06.30 «Свадьбы». (16+).
09

Дин Чирвилер (илим) имандин рехъ я

Ямин МЕГЬАМЕДОВ, диндин алим

(Эвл - 23, 24-нумраира)

“Алманийагъ” мезгъебдин бине эцигун

- Карл Маркс(чувуд). Ам тарихдин краиз материализмдин ери (шикил) гайи (материализм - сифте диг яз гысабазавай мезгъеб, вични чарасуздиз “вилк финин” рекъыхъ инанмишвалзазай) инсан я. Ам коммунизмдин фикирдиз эвер гузтай башчийрикай сад тир ва ада “Дин - халкъар патал тиряк (зегъер) я” лугъудай фикир машгъурзай.

- Жан-Поль Сартр. Ада экзистенциалист (“аль-вужудийагъ”) (“относящийся к бытию”) (“авай гъакъицъатдихъ” алақалу тир) фикирдихъ эверзай.

“Алманийрин” бязи араб ва мусурман ульквейра авай (свет- ский, “диндин ватъ”) мезгъебар

1. Мисрдиз (*Египетдиз*) и мезгъеб Наполеон Бонапартан кардихъ галаз гъахъна. И делил аль-Жабуртый алиими вичин тарихдин ктабда къалурнава. Сифте яз “алманийагъ” термин (*Мисрда араб члал*) харапа кас Ильяс Бакъттара 1827-йисуз түккүрьай “Араб ва француз (френк) чаларин словарда” ишлемишна. 1883-йисуз аль-Хадиу Исмаил лугъудай гъакимиди Египетда французин къанун тұна. Ам магъриб улькейрин төгъердихъ ақван къанихъ тир хы, гъатта ада Мисрдикай Европадин пай (улькве) ийиз кланзай.

2. Гынд (*Индия*). Та 1791-йисалди Индиядин къанунар Исламдин шариатдин къанунрихъ галаз дүрз къзвезвай. И иисалай гаттунна, яваш-яваш шариатдин къанунар инглис (англичанрин) тедбирралди кардикай худиз башламишна. Тамамдиз и кар 19-асирдин юквара күттегъ хана.

3. Жазаир (*Алжир*). Ина Исламдин шариат Францияди дяведалди Алжирдин чилер къур 1830-йисуз кардикай худна.

4. Тунис. Франциядин къанунар ина 1906-йисуз кардик кутуна.

5. Марокко (*Марокко*). Франциядин къанунар ина 1913-йисуз туна.

6. Түркія (*Түрция*). Исламдин халифат кардикай худайдалай гүлгүйнлиз, 1924-йисуз, ва гъукум Мустафа Кемаль ататүркден гъиле тестикъ хәйила, Түркіяды “алманийдин” либас алукъна.

7. Иракъ ва Шам. И ульквейрани шариат османрин мусурман-халифат чукӯрай вахтара кардикай худна ва анра инглесинни френкен къадамар миякемарнай.

8. Африкадин чехи пай ульквеяр. Ина колонизаторар хъфейдалай къулухъ гүкүм чин гъиле къур “насранийрин” (хашпайран) гъукуматар арадал атана.

9. Индонезияда ва Азиядин къиблединни рагъэйчейдай патан чехи пай ульквейрани “алманийда” кардик ква.

10. Бязи араб ва мусурман ульквейра “алманийадихъ” эвер гузтай ксарайкай машгъур хъана: Ағымад Лутфий, Къасим Амин, Тлағыя Гъусайн, Мишель Афлакъ, Сукарну, Сугъарту, Камал-ататүрк, Жамал Абдулнасир, Анвар Садат (*Египетдин къиле хъайи*, адахъ “Сиясатда дин авач, динда сиясат авач!” лугъудай лозунг авай), Фуад Закария ва масабур.

Абурун фикирар ва инанмишвилер

- бязи “алманийи” Аллагъ аваз хүн бинедай инкарзава;

- абурукай бязибур Аллагъ авайдахъ ағазыва, амма Аллагъдин ва инсандин умъурдин арада са алақъани аваира дахъ инанмиш я;

- умъур (яшайиш) акъулдин ва тәжрибадин гъукумдик кваз “лап бегъем” илимдад билелу я;

(КъатI ама)

КПарин вахтар (Махачкъалада)

АВГУСТ

Юль	Экуйнин	Рагъэкъечдай	Нисинин	Рагъдандин	Нянин	Месин
1	02:47	04:38	12:01	15:56	19:16	20:46
2	02:49	04:39	12:01	15:56	19:15	20:44
3	02:51	04:40	12:01	15:55	19:14	20:42
4	02:53	04:41	12:01	15:55	19:12	20:41
5	02:54	04:42	12:01	15:54	19:11	20:39
6	02:56	04:43	12:00	15:54	19:10	20:37
7	02:58	04:44	12:00	15:53	19:09	20:35
8	02:59	04:46	12:00	15:53	19:07	20:34
9	03:01	04:47	12:00	15:52	19:06	20:32
10	03:03	04:48	12:00	15:52	19:04	20:30
11	03:04	04:49	12:00	15:51	19:03	20:28
12	03:06	04:50	12:00	15:50	19:02	20:26
13	03:07	04:51	11:59	15:50	19:00	20:25
14	03:09	04:52	11:59	15:49	18:59	20:23
15	03:11	04:53	11:59	15:48	18:57	20:21
16	03:12	04:54	11:59	15:48	18:56	20:19
17	03:14	04:55	11:59	15:47	18:54	20:17
18	03:16	04:56	11:58	15:46	18:53	20:15
19	03:17	04:57	11:58	15:45	18:51	20:13
20	03:19	04:59	11:58	15:45	18:50	20:11
21	03:20	05:00	11:58	15:44	18:48	20:09
22	03:22	05:01	11:57	15:43	18:46	20:07
23	03:23	05:02	11:57	15:42	18:45	20:05
24	03:25	05:03	11:57	15:41	18:43	20:04
25	03:26	05:04	11:57	15:40	18:42	20:02
26	03:28	05:05	11:56	15:39	18:40	20:00
27	03:29	05:06	11:56	15:39	18:38	19:58
28	03:31	05:07	11:56	15:38	18:37	19:56
29	03:32	05:08	11:56	15:37	18:35	19:54
30	03:34	05:09	11:55	15:36	18:33	19:52
31	03:35	05:11	11:55	15:35	18:32	19:50

Диндин месэлайриз талуу суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхыхъ.

Хабарар

Спорт

Европадин кІвенкІвечи

КҮРШАХАР КҮН

Регина СЕМЕДОВА

Мукъвара Хорватиядин меркез Загреб шеңдерда 15 иисал къведалди яшда авай жаванрин арада күршахар күнин пуд журедай (азаддаказ, грекринни римлүрин журеда вишигълири) Европадин ківенківчевивал патал ақъажунар кыле фена. Гъайиф хы, чи улькведал илтинаш санкцияр себеб яз, Россиядин хянашай командади и ақъажунара иштиракнай. Амма лезги къегъал цы, Азербайжандин хянашай командадик кваз иштиракай Сайд ПАШАЕВА (ери-бине - Къусар райондин Ясаб хүръя) 85 кг-дал къведалди заланвал авай спортсменин арада къилин медаль къазанмишна.

(Гуржистан) - 10:0, Хасан Дюр (Түркія) - 10:0, финалданни Литвадай тир Рокас Милиаукас 6:0 гысабралди кумукъна.

“За ақъажунриз хъсан гъазурвал акунвай. Бягъсер зун патал четинбур хъанач. Умудлу я, чехи гъалибителер захъ илай къулухъни жеда. Зи мурад - дүньяядин вишигълири. Сайд! Чи халкъдин тівар хажазавай къегъалар чахъ газа хъурай!

Мельбурнда - нубатдин бягъс

.MMA

Дагъларин ульквела, Россияда хъиз, адайлай къецени машгъур спортсменрикай сад тир Жабар АСКЕРОВА алай иисан 5-августидиз Австралиядин Мельбурн шеңдерда Жонатан Тухудихъ галаз MMA-дин къайдайрай кыле тухудай бягъсина нубатдин сеферда вишин устадвал къалурда. Инал рикел хүн кутугнава: Жонатан Тухудихъ галаз чи ватанэгъли 2019-йисан де-кабрдиз бягъсиниз экъечнай. Амма а шавуз спортсменри кикбоксингдай чипин устадвал къалурнай. Икл, “Alpfa fight stries” (“AFS”) лишандик кваз кыле фейи турнирдин са шумуд раунддикай ибарат тир къилин бягъсина чи ватандашдиз Ж.Туху вахт амаз ва технический нокаутдалди кумукънай. Жабар Аскерова “AFS”-дин чул къазаншишнай.

Рикел хүн: Жабар Аскерова пешекарынин спорта вири санлай 120-дав агақьана бягъсер кыле тухувана. Абурукай 85-дай виниз бягъсера (42 бягъс - нокаутдалди ақъалттарна) гъаливал къазаншишна.

Райондин ачух турнир

АЗАДДАКАЗ КҮРШАХАР КҮН

Мегъарамдуруу районын пресс-къуллугъди хабар гузтайвал, алатай гъафтеда Приморскда кардик квай “Самур” ла-герда 2006-2007, 2008-2010, 2011-2012, 2013-2014-йисара дидедиз хъайи жаванрин арада азаддаказ күршахар күнай райондин ачух турнир кыле фена. Райондин спортдин ва физический культурадин отделди тешкилнавай и серенжем Дағъустандын Конституциядин Ийкъаз талу-къарнавай.

Малум хъайивал, мэрекатда Махачкъаладай тир баъя мұмъанрини иштиракнай. Кылди къащартла, абурун арада РД-дин спортдин ва физический культурадин

(ФК) министерстводин ФК-дин, спортдин ва резерв гъазурдай Управленидин начальник Халитбек Махачев ва А.Алиеван тівашарнада галай ССШОР-дин директор Мегъарамдуруу Исағажаев авай. Мугъманри ва турнирдин иштиракчыри къейд авурвал, хъсан гъазурвал ва тешкилувал аваз кыле тухувай спортдин се-ренжемдин макъсад районда азаддаказ күршахар күн машгъур авун ва вилик тухуван, спортсменин устадвал хажакун ва республикадин дережадин ақъажунара иштиракун патал бажарагълы спортсменар хъягъун тир.

Ачух турнирда гъалиб хъайи ва приздин чакар кыр спортсменриз талукъ тир дережайрин грамота, дипломар ва кыметлу пишкешар гана.

Лезги Газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информацийн ве печатдин агентство
367018, Махачкъала,
Насрутдинов пр., 1 “а”
КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62
КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ш. Г҃АЖИМИРОЕВ

Газет ийса 52 сеферда акъатзана. Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гүзчилав аунин рекъяль Федеральны кылутъидин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация ауна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Макъалайр редакцияди түккүр хъйизва. Макъалайр рецензия гузвач ва абур элкъевна вахкузвач. Редакциядин макъалайр ин авторрин фикирарад сад тахъун мумкин я. Газетда чап аун патал текслинав материялар гъянтай делилрин дүэвлини ве керчеклини патахътай жавабдарвал авторрин чипин хиве гъатзана.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинов проспект, 1 “а”. Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Ийсан - ПП200

Зур ийсан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.50

Газет “Издательство” “Лотос”
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкин къиче, б.

Тираж 6293

Г. - Илишандик квай материалар
гъякъидих чапзавайбүр я.

12+ - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ “Редакция республиканской газеты
“Лезги газет”

УФК по РД
Отделение - НБ РД г. Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Нумрадиз шиир Жуван халкъдиз

Хуърууг ЖАМИЛ

Заз хайи халкъ гзаф къланда,
Алахъда зун кхъиз шиир.
Абадвал хъуй зи Ватанда,
Эллериизни хъурай хийир.

Гъакъни къланда заз жуван чал,
Лезги чал зи хайи чал я.
Агакъарна бубайри чал,
Асиэралди хвейи чал я.

Къланда заз зи багъри муг, къеб -
Лезги чилин гъар са кълан.
Пакдиз хъувзай намус, эдеб -
Зи лезги халкъ - риклин хиял.

Сагърай зи халкъ, сагърай зичал,
Икъалай-къуз хъсан яз гъал!
Къуй зи халкъдих берекат хъуй,
Хъсан карда гъерекат хъуй!

Данади тъур пул

Д. ШЕРИФАЛИЕВ

Пакамлай няналди Ахцегърин базарда помидор маса гана, хъайи 130 агъзур манат пулни газ Рамазан (тъварар дегишарнава) вичин хванахва Магъмудан къвализ хъведа. Иеси меҳъерик кваз, къвале касни авачир. “Мад икъван пул газ меҳъерик фидач хъи”, - фикирна ада. Мехъерикай хъведалди, пул авай кисе цура малдин тънна эцигун къетиена. Маса къулай чка жагъанач...

Мехъерик тъуна-хъвана, кефияр къук яз хтай итимриз гъяятдин чилел инал-анал пулар алаз аквада. Рикл аватна Рамазан! Фена килигайтла, тънна вичи эцигай чкадал пулдин кисе аламач. Тадиз “Ваъ, гуж хъана, пул угърири чунынхна!” - гъарай-вургъай акъудда мугъманди.

И къвалах пара тақлан хънавай Магъмуда милициайриз ха-

бар гуда. Атана башламиша абуру чин къайдада силис.

- Валлагъ, стхаяр, и чи магъледа чунынхардай къар авайди туш, гъинвачтани, им данадин къелет я, - къвалин иесидин гиман гъяятдин пипле секиндиз гирнагъиз ацуқнавай са ийсан данадал фида.

- Икъван хъсан къацу веък авай гатун юкъуз данади къацай пул авай кисе неч хъи, - инаниши суздаказ лугъуда Рамазана.

Гъа и арада меҳъерикай хтай кайвани Серминазани пул данади тъннумумкин кар тирди тестикъарда.

Месэла ахтармишун патал милициядин сержантди данадин тъишев 200 манатдин 2 чар тухуда. Нини акал тавуна, тъйванди мез галтадна, пул сивиз тухана тъкъуында. И кар акур Магъмуда: “Ваъ, стхаяр! Зи папаз вичи хъувзай данадин хесетар чалай хъсандиз чида. Яхъ, гадаяр, къвачер. Я пул жеда, я як, я туш, - абур къведни санал”, - лагъана, гъйван алай чкадал ярхарна, къамувай хци кант чуғвада...

Гъакъикъатдани, пул гъа данадин хуквада авай. Амма, гъайиф хъи, 130 агъзур манатдикай Рамазанан гъилиз хтайди 37 агъзур манат хъана...

Якни хъана эхир!.. Шад тир пул жагъун хъувур хванахва...

Суалар ва жавабар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ**Диде-бубадиз яб це**

- Буба, вуна гъамиша диде-бубадиз, муаллимдиз яб це ва гъабуру лагъайвал ая лугъузва. Яб тагайтла, вуч жеда?

- Ай, бубадин, ваз а крап вун чехи хъайила хъсан чир жеда. Диде-бубадиз аялар чеплайни артух къланда. Абурун мурад веледар, саламатдиз чехи хъана, баҳтлу хъун я. Муаллимдизни хъсандин къелзаяв аялар вичин веледрихъ галаз барабар я.

Диде-бубадизни муаллимдиз яб тагана, акатайвал ийизвайбур баҳтоз жеда. Вуна хъсандака яб це, за ваз са къиса ахъайда.

Крит остродвал залум пачагъди тъвар-ван авай устар. Дедал ва адан хва сургуниздиз акуднавай. Бубадизни хизи ина газаф дарихти, абуру Ватандихъ ялварзаяв.

Къуд пад яд тир вилаятдай Ватандиз хъфин лап четин тир. Абурун са улакъни авачир. Эхирки арифдар тир бубадини хци тараарин тандал жедай шъакъдикайни маса къаришмайрикай къеви клей арадал гъана. Островда газаф авай къазарин еке цлаукъулрикай чипиз лувварт ауна, абуру гъилерални къачерал алукъина, къариблухдай лувгана, катун къетиена.

Лув гуз цавуз хкаж жедалди, Дедала вичин хва Икараз лагъана: Газаф цавуз хкаж жемир, мум црана, цлаукъулар хкатда. Я цизни мукъва жемир, лувварт къежена, гъульбулз аватда. Вуна анжак за хъиз, зи гъульбуна аваз лув це.

Са къакъан тепедилай абуру цавуз хкаж хъана. Лув гана, ачух цавариз акъатай Икара бубади лагъайвал авунач. Ам гагъ цавуз хкаж жез, гагъни циз мукъва жез хъана. Цлаукъулар хкатна, амайбурни къежена. Бубадиз яб тагай Икар гъульбулз аватна, батмиш хъана.

Къулухъ элкъвена килигай бубадиз вичи лагъайвал тавур, икърар чурай хва гъулье батмиш жез акуна. Ада, “Икар! Икар!” лагъана, гъайрана, амма са чарани хъанач.

Гъакъан тепедилай абуру цавуз хкаж хъана. Лув гана, ачух цавариз акъатай Икара бубади лагъайвал авун лазим я.

Гафарин алемдай

Гъазурайди - Мурад САИД

КІЕПІ - маленькая сумка, сшитая или вытканная из шерсти (Алим У. Мейлановадин илимрин къалахра и гафунихъ ихътин мана ава). Амма Б. Талибованин М. Бабаханован гафарганра и гафуниз маса манайрын ганва: 1. сушёное абрикосовое месиво; 2. кулинарное изделие (приготовленное из молодых семян конопли и абрикосов). Г. Къурбанан гафаргандай и гафунихъ мадни манайр авайди тайин жезва: 1. последний кусок пищи; 2. кусок доски, затычка; 3. маленькая сумочка.

КІЕРКІЕТИ - штанина (и гаф Къурушрин, Къалажухрин хуърерин нугъатра ава).

КІЕТ - глиняная ёмкость (и гаф Хуърургин хуърун нугъатда ава).

КІУРКІЯР - мелкие камешки (отходы), которыми заполняют пустоты между уложенными на стене камнями (и гаф Къурушрин хуърун нугъатда ава).

ЛАНГУР - небольшое озерцо, где скот купается в грязи; в чистой воде купается и детвора (и гаф Фиярин хуърун нугъатда ава).

ЛУФА - мочалка; луфадалди тан чуъхун (и гаф Тагъиржаларин хуърун нугъатда ава).

МИНДАР - подушка для сидения (и гаф Къурушрин хуърун нугъатда ава).

НЕТИВАН - лентяй (и гаф Къурушрин хуърун нугъатда ава).

ПИАШ - аялди герек авачир, хчи, къацлай са зат къачурла дидебури гъа икъ лугъуда (и гаф Хуърургин хуърун нугъатда ва Хуърул Лукъманан эсерра ава).

СИМСИТ - обжора (и гаф Мацарин хуърун нугъатда ава).

ТЕНКЪИД - критика (и гаф Г. Къурбанан “Лезги-урус гафаргандай” ава).

ТИАРКІВ - пенёк для рубки мяса (и гаф Манкъулид хуърун нугъатда ава).

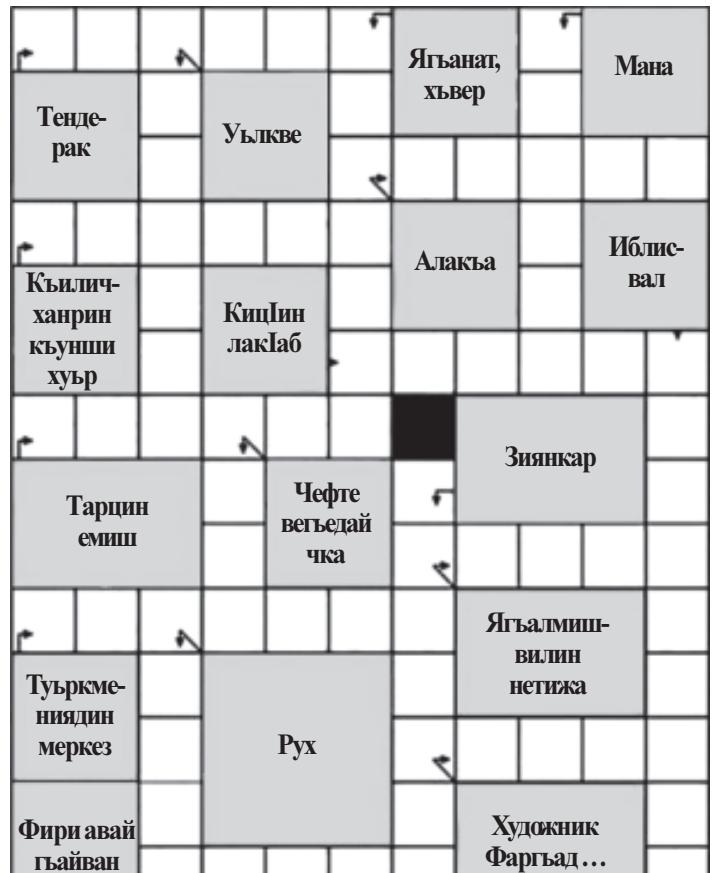
ХЕРПІС - халва (и гаф Мацарин хуърун нугъатда ава).

ЧІАРАТІАЛ - вид еды из крапивы (и гаф Фиярин хуърун нугъатда ава).

ШІРАСАР - балхун (и гаф Хыларин хуърун нугъатда ава).

ШПІУР - цлаук (и гаф Хыларин хуърун нугъатда ава).

Сканворд

Түккүйрайди - К. Къалажухви**“ЛГ”-дин 29-нумрадиз акъатай кроссвордин жавабар**

1. Члем. 2. Мегъамедов. 3. Везифа. 4. Авадан. 5. Некъегъан. 6. Намус. 7. Селимов. 8. Вилает. 9. Трибунал. 10. Лишанчи. 11. Ислен. 12. Намерд. 13. “Домодедово”. 14. Оружба. 15. Айрум. 16. Манидар. 17. Рамасуха. 18. Абаси. 19. Ивир. 20. Ружа. 21. Алим.

</div